

Matilda Katriina Valli
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK) –varhaiskasvatuksen opettaja,
Varhaiskasvatuksen sosionomi
Opinnäytetyö, 2019

KUVIEN PIKKUKIRKKO

Kuvilla elämään -materiaalin käyttö varhaiskasvatuksesta

TIIVISTELMÄ

Valli Matilda

Kuvien pikkukirkko – Kuvilla elämään –materiaalin käyttö varhaiskasvatuksessa
64 sivua, 6 liitettä

Kevät 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

varhaiskasvatuksen suuntautumisvaihtoehto, varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus, varhaiskasvatuksen sosionomin virkakelpoisuus

Tämä opinnäytetyö toteutettiin kolmen pikkukirkko-hetken kautta Kankaanpään Taimitarha-päiväkodissa.

Opinnäytetyössä on hyödynnetty aiemmin toteutettua opinnäytetyötä Kuvilla elämään -visuaalinen virikemateriaali rippikoulun opetustuokioihin. Materiaali on ensisijaisesti suunniteltu rippikouluikäisten kanssa käytettäväksi, ja tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli nähdä, onko materiaalilla uutta annettavaa myös varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa tai vaatiiko materiaali muokkaamista soveltuakseen myös varhaiskasvatukseen.

Työn tietotaustassa on hyödynnetty edellisestä opinnäytetyöstä tietotaustaa oppimisesta ja kuvien käytöstä. Uutena tietotausta-osuutena tähän työhön on tuotu näkökulmia varhaiskasvatuksesta.

Toiminnallinen kokeilu osoitti, että materiaali ei ole aivan sellaisenaan käytettävissä varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Materiaali antaa kuitenkin hyvän pohjan, ja muokkaamalla kysymyksiä ja toiminnallisia osioita materiaalista saa käyttökelpoisen myös pienten lasten kanssa työskentelyyn.

Materiaali toimi apuna tarkkaavaisuuden suuntaamisessa ja mielenkiinnon herättäjänä lasten kanssa, mutta syvempää sisältöä pikkukirkko-hetkiin ei materiaalin avulla saatu. Alkuoletuksena oli, että pikkukirkko-hetket voisi rakentaa materiaalin pohjalta täysin, mutta toteuttaessa hetkiä selvisi, että materiaalin kuvat toimivat lähinnä taustakuvina kertomuksille.

Materiaalipaketin käyttöä voi työstää sopivammaksi varhaiskasvatukseen lisäämällä materiaalipakettiin enemmän yleisluontoisia maisemakuvia, joita voi hyödyntää taustakuvina lasten kanssa Raamatun kertomuksia kerrottaessa. Lisäksi kuvissa voisi esiintyä enemmän konkreettisuutta ja hahmoja, joita lasten on helpompi käsitellä ja ymmärtää. Lasten oli vaikea ymmärtää abstrakteja ja vertauskuvainnollisia asioita.

Asiasanat: kristillinen kasvatus, varhaiskasvatus, valokuva

ABSTRACT

Valli Matilda

Using a visual material in childcare

64 pages, 6 appendices

Language: Finnish

Spring 2019

Diakonia University of Applied Sciences

Master's Degree in Social Services

Option in Early Childhood Education and Care

Little church through pictures is a functional thesis that was executed by three Little Church moments in the Taimitarha kindergarden in Kankaanpää.

I have utilised my previous thesis Kuvilla elämään for this thesis. The material was primarily intended to be used with youngsters in confirmation camp. The idea of this thesis was to explore if the material can be used with children in kindergarden. In case the material isn't suitable, what changes on the material have to be adapted for it to be applicable for kindergarden children.

In the theory part of this thesis I have utilised parts from my previous thesis considering learning and the theory behind pictures and analysing pictures. I have also written new theory about early child education and care.

The functional part thought me that the material isn't applicable with small children on its own. The material gives a good functional asset to child education and specially religious education. You just need to modify the questions and functionality to be more suitable for children of under six years old.

The material was helpful for directing the attention of the children and for drawing their attention. In the beginning I thought that the material could help plan the religious education, but while testing the material I found out, that the pictures can mostly be used as backgrounds for the narrations of the Bible.

The utilisation of the material can be improved by adding more pictures of backgrounds to be used within children. The pictures could show more physical and concrete things such as animals and people, which are easier to address and understand for children. I noticed, that it was difficult for the children to understand allegories and abstract things.

Keywords: Christian education, Early Childhood Education and Care, Picture

SISÄLLYS

1 PIKKUKIRKKO KUVIEN AVULLA.....	4
2 VARHAISKASVATUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	6
2.1 Uusi varhaiskasvatustaki.....	6
2.2 Millaista on hyvä varhaiskasvatus.....	6
2.3 Lapsen säätelytaidot ja kanssasäätely.....	9
2.4 Lapsen kielellisen kehityksen pääpiirteet.....	12
2.5 Lapsi vertaissuhteissa.....	14
2.6 Varhaiskasvatus pedagogisena toimintaympäristönä.....	15
2.7 Lapsen osallisuus oppimisessa.....	16
2.8 Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.....	17
3 OPPIMINEN.....	19
3.1 Konstruktivistinen oppimisteoria.....	19
3.2 Aistikanavat oppimisen väylänä.....	20
3.3 Visuaalinen oppiminen.....	21
3.4 Tarkkaavaisuuden suuntaaminen ja lapsen ohjaaminen siinä.....	22
3.5 Ylivilkkaus ja keskittymisen vaikeus.....	24
3.6 Käyttäytymishäiriöt opetustilanteessa.....	24
4 VISUAALISEN MATERIAALIN HYÖDYNTÄMINEN LASTEN KANSSA...	27
4.1 Kuva keskittymisen apuna.....	27
4.2 Kuvat ja muisti.....	28
5 TOIMINNALLINEN TOTEUTUS.....	30
5.1 Yhteistyötaho ja työn tarve.....	30
5.2 Materiaali pikkukirkko-hetkien suunnittelussa.....	31
5.3 Toiminnan suunnittelu.....	32
5.3.1 Rukous.....	34
5.3.2 Jeesus, hyvä paimen.....	35
5.3.3 Elämän leipä.....	35
5.4 Pikkukirkko-hetkien toteutuminen.....	36
5.4.1 Rukous.....	36

5.4.2 Jeesus.....	38
5.4.3 Elämän leipä	39
5.5 Palautteen kerääminen ja palautteen sisältö.....	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	43
6.1 Tietotausta-osuuden esittely ja perusteleminen	43
6.2 Tavoitteiden toteutuminen.....	44
6.3 Haasteet.....	45
6.4 Kehittämisaikajatkuitia	46
6.5 Työn eettiset näkökulmat	47
7 POHDINTA	49
LÄHTEET.....	51
LIITE 1.Pikkukirkkojen aiheet ja aikataulut.....	53
LIITE 2. Pikkukirkkojen runko.....	54
LIITE 3. Rukous	55
LIITE 4. Jeesus	58
LIITE 5. Elämän leipä.....	61
LIITE 6. Saatu palaute	64

1 PIKKUKIRKKO KUVIEN AVULLA

Kuvien pikkukirkko on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka toiminnan lähtökohtana on selvittää mitä annettavaa rippikoulun opetustuokioihin suunnitellulla visuaalisella virikemateriaalilla voi olla varhaiskasvatusikäisille osana kristillistä kasvatusta ja pikkukirkko-hetkiä. Työn tavoitteena oli siis luoda uudenlainen menetelmä, jossa kuvia käytetään lasten kanssa osana toimintaa muistin apuna ja tarkkaavaisuuden suuntaajina. Lisäksi kuvamateriaalin käyttö toiminnassa toimii uudenaikaisena työvälineenä päiväkodin työntekijöille. Toiminnallinen osuus koostuu kolmesta pikkukirkko-hetkestä, jotka on toteutettu yhteistyössä Kasvun Lähde ry:n perustaman Taimitarha-päiväkodin kanssa. Taimitarhan henkilökunnalle on annettu materiaali käyttöön, joten työntekijät voivat halutessaan käyttää materiaalia myös myöhemmin toiminnassaan.

Toiminnallisuuden lähtökohtana oli perehtyä varhaiskasvatusikäisten lasten kehitysten vaiheisiin ja suunnitella materiaalin avulla varhaiskasvatukseen soveltuvia toimintahetkiä. Uskon materiaalin tehokkuuteen myös pienten lasten kanssa, en niinkään keskustelun herättäjänä, mutta tarkkaavaisuuden suuntaamisen apuna. Materiaali antaa varhaiskasvatusympäristössä hyvän työvälineen opetuksen tueksi. Lisäksi tuokioiden suunnittelu pohjautui materiaaliin, ja materiaalin avulla löytyi aihesisältöä pikkukirkko-hetkiin.

Keräsin laajasti tietotaustaa varhaiskasvatuksesta ja varhaiskasvatusikäisistä lapsista, sillä se on opinnäytetyöni toimintaympäristö ja kohderyhmä. Halusin mahdollisimman laajasti kertoa varhaiskasvatusikäisen lapsen eri kehityksen vaiheista, jotta laajemmin ymmärtäisin kohderyhmää ja osaisin arvioida opinnäytetyön vaikuttavuutta.

Pohjaan opinnäytetyön tietotaustan osin Kuvilla elämään –opinnäytetyön teoriaan oppimisesta ja kuvien tulkintaan liittyvästä teoriasta. Lisäksi olen kerännyt tietoaineistoa varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista. Pidin tärkeänä nostaa esiin uuden varhaiskasvatuslain, jossa on poistettu lakisääteinen uskontokasva-

tus. Toin myös hyvin laajalti varhaiskasvatukseen liittyvää tietotaustaa, koska kohderyhmänä opinnäytetyölleni on varhaiskasvatusikäiset lapset.

Olen nimennyt opinnäytetyön näin, jotta se yhdistyisi Kuvilla elämään – opinnäytetyöhöni, jota olen vahvasti käyttänyt tässä opinnäytetyössä. Sana ”kuvien” tulee edellisestä opinnäytetyöstä ja ”pikkukirkko” päiväkodin käyttämästä termistä. Päiväkodissa, jossa olen opinnäytetyön toteuttanut, pidetään joka torstai pikkukirkkoa osana päiväkodin toimintaa. Kristillisen päiväkodin ajatuksena on toteuttaa pieniä messun tyylisiä, hartausmaisia, kirkkomaisia hetkiä lapsille.

Kuvilla elämään –materiaali valmistui noin neljä vuotta sitten, ja olen sitä käyttänyt rippikoulutyössä aktiivisesti. Sain nyt uusien opintojeni myötä idean käyttää aiempaa materiaalia uudessa toimintaympäristössä. Näin voisin saada materiaalin käyttöön myös varhaiskasvatuksessa, ja tarjota tämän kautta uusia työkaluja varhaiskasvatukseen.

2 VARHAISKASVATUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Uusi varhaiskasvatuslaki

Uusi varhaiskasvatuslaki tuli voimaan vuonna 2018. Uudessa varhaiskasvatuslaissa ei enää määritellä uskontokasvatusta lakisääteisenä tehtävänä. Vanhassa laissa oli kirjattuna, mutta uudessa laissa annetaan päiväkodeille mahdollisuus järjestää tai olla järjestämättä uskonnollisia hetkiä, kuten hartaushetkiä. Uudessa laissa vaaditaan, että jos päiväkotia järjestää hartaushetken, on heidän järjestettävä myös toiminnalle neutraali vaihtoehto. (Uskonnonvapaus.) Opetushallitus teki varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka mukaan tarkoituksena oli tutustua uskontoihin liittyviin perinteisiin, eikä suinkaan kasvattaa uskontoon.

Uuden lain perusteella on päivitetty opetussuunnitelmia sekä varhaiskasvatukseen, että esiopetukseen. Opetuksen täytyy olla uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta, ja siinä voidaan ottaa huomioon erilaiset katsomukselliset tai uskonnolliset taustat myönteisellä tavalla. (Opetushallitus.)

Opetushallitus tarkensi ohjeita vuonna 2018, sillä lain tulkitseminen saattoi olla häilyvää ja hyvin paikkakuntakohtaista. Opetushallitus ohjeisti, että uskonnollisia tilaisuuksia voidaan päiväkodissa järjestää, mutta niihin osallistumiseen lasta ei voi pakottaa. Lisäksi päiväkodissa on järjestettävä uskonnollisen tilaisuuden ajaksi vaihtoehtoista toimintaa. (Uskonnonvapaus.)

2.2 Millaista on hyvä varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on hyvää, kun kaikki toimii. Mielestäni tärkeitä asioita ottaa huomioon varhaiskasvatuksessa ovat lapsen leikki, musiikillinen, liikunnallinen ja taiteellinen kasvatus, osallisuus, kuulluksi tuleminen, lämpö ja läheisyys, rajat ja johdonmukaisuus. Näiden lisäksi aikuisten tulisi olla hyviä kasvattajia ja työ-

paikan ilmapiiriin hyvää ja kannustavaa. Aikuinen on lapsen näkökulmasta hyvä kasvattaja, kun hän leikkii, on helposti lähestyttävä, kuuntelee ja keskustelee, kannustaa ja tukee, ja antaa sopivasti läheisyyttä hlein ja kosketuksiin.

Leikki on hyvin tärkeä osa varhaiskasvatusta. Lapset kehittävät leikkiessään lasten välisiä suhteita, sekä harjoittelevat vuorovaikutusta. (Helenius 2017, 70–71.) Nämä ovat tärkeitä asioita oppia jo lapsena, sillä nämä taidot taitamalla pärjää aikuisenakin elämässä.

Leikissä lapsi pääsee toimimaan kuvitellussa tilanteessa. Ensin lapsi leikki esineleikkiä, eli käyttää leluja leikkissään. Ihan vauvana esineleikki motivoi vauvaa opettelemaan liikkumaan, kun hän etsii esineitä leikkeihinsä. Esineleikki altistaa myös vuorovaikutustaitojen opetteluun. Jo varhaisessa vaiheessa lapset alkavat leikkiä toisten lasten kanssa esineleikkejä, eli leluilla, eikä kiistoilta voida välttyä. (Helenius 2017, 73–74.)

Esineleikin jälkeen lapsi alkaa leikkiä roolileikkejä. Alkuun leikki ei ole kovin pitkäjänteistä, mutta se kehittyy iän ja kokemuksen myötä. Lapsi opettelee vuoroteltaitoja, sekä vastavuorottelua leikeissä, joissa toinen lapsi esimerkiksi esittää lääkäriä ja toinen potilasta. (Helenius 2017, 76–77.)

Hyvässä varhaiskasvatuksessa on reilusti tilaa leikille: niin ohjatulle leikille kuin lasten omatoimiselle leikille. Lapsi oppii leikistä ja nauttii leikkimisestä, ja siksi sille on tietoisesti varattava aikaa päivän ohjelmassa.

Hyvään varhaiskasvatukseen kuuluu myös oppimisen ohjaamista pienissä opetustilanteissa ja tehtävissä (Helenius 2017, 71). Oppimista tapahtuu esimerkiksi musiikillisten, liikunnallisten ja taiteellisten hetkien aikana. Nämä ovat erilaisia ilmaisun muotoja, joiden avulla lapsi voi oppia ilmaisemaan itseään. Musiikki toimii ilmaisumuodon lisäksi myös puheopetuksena (Ruokonen 2017, 125). Liikkuminen puolestaan ilmaisumuodon lisäksi tarjoaa hyvän mahdollisuuden saada onnistumisen kokemuksia, ja näin parantaa lapsen itsetuntoa ja minäkuva. Lisäksi liikunta voi olla yhteisöllistä, mikä parantaa jälleen lapsen vuorovaikutustaitoja (Pönkkö 2017, 136–139). Taiteellinen kasvatustoiminta toimii myös il-

maisumuodon lisäksi tapana kehittää omaa maailmankatsomustaan ja hahmotamista (Pääjoki 2017, 109–110). Lapsen näkökulmasta varhaiskasvatus on hyvää, kun kaikkia eri toimintamuotoja on säännöllisesti ja usein. Lapselle tulee vaihtelevuutta päiviin, kun toisina päivinä on musiikkia, toisina liikuntaa ja toisina askartelua. Lisäksi lapsi oppii erilaisia tapoja ilmaista itseään, mitä ei välttämättä kotona opeteta. Tämän lisäksi eri toimintamuotoja voi yhdistää yhteen samaan toimintahetkeen. Esimerkiksi opinnäytetyöni yhteistyötahossa pikkukirkko-hetkissä on mukana musikaalisuutta ja usein myös liikuntaa tai taidetta.

Jotta varhaiskasvatus olisi hyvää, on lapsen koettava osallisuutta ja kuulluksi tulemistä. Osallisuuden tasoja on monia, mutta ihannetilanteessa lapsi on hyvinkin vahvasti osallisena kehittämässä toimintaa sekä suunnittelemassa päiviä. Osallisuus on eri asia kuin osallistuminen. Lähes kaikki lapset osallistuvat toimintaan, mutta valitettavan harvoin lapsi osallistetaan toimintaan. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan aikuisia ammattilaisia suunnittelemaan ohjelmaa ja miettimään niiden pedagogisia tavoitteita, mutta samalla voi jättää tilaa lasten ideoille ja mielipiteille. (Turja 2017, 44–46.)

Lapset kaipaavat kuulluksi tulemistä. Kuulluksi tuleminen saa lapsen tuntemaan itsensä tärkeäksi ja arvostetuksi. Jos lapsi kokee päiväkodissa, ettei hän tule kuulluksi, voi hän ajatella, ettei hänen mielipiteillään tai kokemuksillaan ole mitään väliä. Tämä heikentää lapsen itsetuntoa ja minä-kuvaa. Lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksessa lämpöä ja läheisyyttä. Kaikki lapset eivät sitä kotona saa, joten varhaiskasvatuksella on suuri rooli siinä, että antaa lapselle läheisyyttä.

Varhaiskasvattajan tulisi olla myös johdonmukainen. Johdonmukaisuus edistää tasapuolisuutta ja ennustettavuutta, mitkä ovat hyvin tärkeitä lapselle. Jos kasvatus olisi ristiriitaista, eikä lapsi tietäisi mitä mistäkin teosta seuraa, olisi päiväkotipelottava paikka lapselle. Siksi hyvässä varhaiskasvatuksessa työntekijät vetävät yhtä köyttä, ja heillä on selkeät, yhdessä sovitut säännöt kuinka toimitaan eri tilanteissa.

Mainitsin alussa myös sen, että aikuisten tulisi olla hyviä kasvattajia ja työilmapiirin hyvä ja kannustava. Tämä lähtee pitkälti johdosta. Kun johtajuus on kun-

nossa, voivat työntekijätkin yleisesti ottaen hyvin. Hyvää johtajuutta on se, että pitää huolta varhaiskasvatuksen laadusta ja sen arvioinnista, silloin työntekijätkin tietävät mitä tehdä hyvän varhaiskasvatuksen aikaansaamiseksi. (Hujala 2017, 296–299.)

Lapsi ei sitä itse välttämättä tiedosta, mutta on lapsen edun mukaista, että varhaiskasvatus on suunnitelmallista, ja sitä arvioidaan säännöllisesti. Arviointi lähtee siitä, että lasta itseään havainnoidaan tarpeeksi. Kun arvioinnin tekee oikein, voi toimintaa kehittää pienryhmätoiminnaksi, jos se ennen on ollut vanhanaikaisempaa tuokio-mallista. Pienryhmätoiminta mahdollistaa sen, että voidaan entistä paremmin ottaa jokainen lapsi yksilöllisesti huomioon ja huomioida jokaisen erityiset tarpeet. (Heikka 2017, 56–57.) Silläkin, kun ottaa lasten mielenkiinnon kohteet huomioon, voi saada lapselle enemmän osallisuuden tunnetta. Lisäksi uskon, että yhteistyö vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä vahvistuu, kun vanhempien toiveet ja ideat otetaan huomioon. Vanhempien ja varhaiskasvattajan välinen yhteistyö taas heijastuu suoraan lapseen, kun vanhempi pitää varhaiskasvattajasta, luottaa tähän ja tekee tämän kanssa yhteistyötä, niin silloin lapsenkin on helpompi luottaa ja pitää varhaiskasvattajasta. Lapset peilaavat voimakkaasti vanhempien tunteita. Kun taas lapset ja vanhemmat tulevat toimeen varhaiskasvattajan kanssa, ja luottavat tähän, tuo se turvallisuuden tunnetta lapselle.

Yhteenvetona voisi sanoa, että varhaiskasvatus on lapsen näkökulmasta hyvää silloin, kun se on toteutettu niin, että lapsella on turvallinen olo ja turvallinen ympäristö, jossa voi oppia, leikkiä ja olla oma itsensä ja kehittyä. Parhaimmillaan hyvä varhaiskasvatus kasvattaa lapsen hyväksi aikuiseksi, joka uskaltaa olla oma itsensä.

2.3 Lapsen säätelytaidot ja kanssasäätely

Säätelytaidot ovat sitä, että osaa säädellä stressireaktiota. Stressireaktion säätely on tärkeää siksi, että lapsi oppii tunnistamaan todellisen uhan, sillä kaikki stressireaktion laukaisijat eivät liity uhkaan vaan ne voivat liittyä myös

palkitseviin asioihin. (Sajaniemi 2015, 30.) Säätelyn oppiessaan oppii erottamaan uhat ja palkitsevat asiat toisistaan. Kun oppii säätelemään stressireaktiotaan, tietää milloin on hyvä, että stressijärjestelmän on syytä aktivoitua, eli silloin kun on vaaraa, ja milloin stressijärjestelmää on hyvä hieman jarrutella, eli silloin kun on kyse uuden asian oppimisesta. (Sajaniemi 2015, 35–36.)

Säätelytaidon voi oppia vasta nuoruusvuosien jälkeen. Sitä ennen lapsi on biologisen stressijärjestelmänsä armoilla. Sen vuoksi lapsi tarvitsee kanssasäätelijää. (Sajaniemi 2015, 35–37, 57.) Kanssasäätelijällä on suuri rooli säätelytaidon oppimisen kanssa. Aikuisen on osattava havainnoida milloin lapsi tarvitsee apua säätelytaitojen suhteen. Lapsessa saattaa aktivoitua taistele-pakene-järjestelmä, tai sitten lapsi saattaa jähmettyä kokonaan (Sajaniemi 2015, 30,113). Ainoa tapa oppia säätelytaitoja on vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, joka on itse oppinut säätelytaidot ja tunnistaa toisen haasteet (Sajaniemi 2015, 37). Kanssasäätelyllä voidaan ehkäistä se, ettei lapsesta tule liian reaktiivista, eli että hän herkistyy stressikokemuksille ja näin ollen alkaa kokemaan neutraalit ärsykkeet uhkana (Sajaniemi 2015, 39–40).

Kasvattaja voi tukea lapsen säätelytaitojen oppimista mukauttamalla ja kannatteleamalla. Mukauttamalla toimintaansa lapsi saa myönteisiä kokemuksia uusista tilanteista. Lapsi oppii erottamaan palkitsevuuden ja hyvän oppimisen vaarasta ja uhasta. Lapsi saattaa herkistyä hyvälle palautteelle ja myönteisyydelle, jolloin hän haluaa hankkia niitä kokemuksia lisää. Tämä vaikuttaa oppimiseen tukevasti. (Sajaniemi 2015, 40–41.)

Jos lapsi jähmettyy paikoilleen, kasvattaja voi auttaa lasta pääsemään tilanteesta eteenpäin aktivoimalla lapsen sosiaalisen liittymisen hermoston. Kasvattajan ei kannata viedä lasta tilanteesta kokonaan pois, eikä sanallisesti vedota lapseen, eikä ole tarpeen edes selvittää miksi lapsi on jähmettynyt tai vetäytynyt. Tärkeintä on saada lapsi houkuteltua takaisin mukaan toimintaan, ja näin lapselle jää myönteinen oppimisen kokemus tilanteesta. (Sajaniemi 2015, 113–114.)

Kasvattajana on tärkeää, että ymmärtää mitä tunnesäätely on ja kuinka se näkyy itsessä ja lapsissa. Jos ei itse tiedosta omaa säätelyään, eikä tunnista sitä toisissa, ei voi kanssasäädellä eikä auttaa lasta saamaan onnistuneita säätelykokemuksia. (Sajaniemi 2015, 35.)

Kanssasäätely on yksinkertaisuudessaan sitä, että aikuinen, joka osaa säädellä tunteitaan säätelee lapsen tunteita lapsen kanssa. Lapsi on liian kypsyvätön ja kokematon tehdäkseen sen itse ja siksi tarvitsee siihen toista ihmistä. Aikuinen voi säädellä tunteita rauhoittamalla ja ohjaamalla, sekä myös peilaamalla, eli tunteiden yhteensoinnuttamisella.

Onnistuneet säätelykokemukset ovat lapselle äärettömän tärkeitä. Ja säätelyä kun ei voi oppia yksin, on siinä oltava kanssasäätelijä mukana. Ilman säätelytaitoja ei elämässä pärjää, sillä silloin kaikki pienetkin asiat laukaisevat kehosamme valtavan tunnemyrskyn ja stressijärjestelmän, jolloin ihminen joko jähmettyy, taistelee tai pakenee. Aikuisena maailmassa ei voi toimia niin, että aina kun tulee vastoinkäyminen, niin lähtee karkuun. (Sajaniemi 2015, 82.)

Monesti kuulee sanottavan, että ihminen on laumaeläin, ja se pitää paikkansa. Ihminen peilaa omaa itseään ja toimintaansa muiden kautta. Jokainen tietää miltä tuntuu olla hyväksytty seurassa, ja miltä taas tuntuu kun on väärinymmärrettynä muiden joukossa. Ihminen tarvitsee muita ympärilleen, kanssasäätelijöitä, kun omat tunteet ottavat vallan, eikä pysty enää itse kirkkaasti ajattelemaan järjellä. Silloin kanssasäätelijät auttavat. Kun tunnemyrsky on päällänsä, se rauhoittaa kun on toinen ihminen vieressä, joka mahdollisesti pelkällä olemuksellaan rauhoittaa, tai silittää sinua, tai puhuu lempeällä äänellä. Kun tunnemyrsky on saatu tasaannutettua, voi taas järjellä ajatella ja huomata, että ehkä kyse ei ollutkaan niin isosta asiasta kuin miltä se sillä hetkellä tuntui. Kanssasäätelijät ovat siis erityisen tärkeitä lapsille, mutta myös koko elämän läpi aikuisenakin. (Sajaniemi 2015, 82–85.)

Kasvattajana voi vaikuttaa lapsen onnistuneisiin säätelykokemuksiin sillä, että on itse tietoinen omista ja lasten säätelytaidoista. Pitää itse muistaa pysyä rauhallisena ja eräällä tavalla näyttää esimerkkiä, että näinkin voi tunnemyrskystä

selvitä. Olemalla lapselle turvallinen, tasapainoinen ja luotettava aikuinen, joka ei hermostu, vaikka lapsi kuinka hermostuisi, räyhäisi ja riehuisi, voi edesauttaa onnistuneita kokemuksia.

2.4 Lapsen kielellisen kehityksen pääpiirteet

Kielen kehitys alkaa jo ihan vauvana. Silloin vanhemmat, omat vanhemmat, sekä kumppanuusvanhemmat ääntelevät lapselle. Lapsi haluaa vastata ääntelijälle jokeltamalla, ja näin on muodostunut tarve muovata kurkunpäämme niin, että kieli ja symbolit syntyvät. Kielellinen kehitys on muovaantunut niin, että äänteet erkaantuvat ja muodostavat sointuvan valikoiman äänteitä. (Sajaniemi 2015, 188.) Vauva alkaa jokeltelemään, joka on varhaisin kielellisyyden muoto. Jokeltaessa lapsi hakee vuorovaikutusta toisista, ja ottaa jo ensimmäisiä oppimisaskeliaan tunteiden säätelyn suuntaan. Tällöin lapsi käyttää sanatonta kommunikointia, ja voi tulla hyvinkin kuulluksi silloinkin. Mutta silloinkin, kun lapsi ei itse vielä tuota verbaalista yhteyttä, on hyvin tärkeää, että vanhempi muistaa puhua lapselle ja sanoittaa asioita, tekemisiä, ympärillä olevia esineitä, yms. (Sajaniemi 2015, 71–72.)

Puhe ja sanat alkavat kehittyä silloin, kun lapsi ymmärtää, että yhdessä toimiminen ja kokemukset ovat merkittäviä. Lapsi alkaa toistaa sanoja, ja luomaan mielikuvia sanan ympärille, tarinan muotoon. Tarina saattaa tulla esiin esimerkiksi leikin kautta, jossa lapsi jäljittelee tilannetta, jossa sanaa on käytetty. (Sajaniemi 2015, 72.)

Puolentoista vuoden ikäisenä lapsi alkaa vahvasti toistella sanoja ja oppii erottamaan toiminnan ja tekijän. Kaksi-vuotiaaksi asti lapsi on oppinut yleensä vain reilu kymmenen merkityksellistä sanaa. Sanoihin liittyy paljon muutakin kuin itse sana. Lapsi on rakentanut sanan ympärille mielikuvista ja kokemuksista ison tietopaketin, että esimerkiksi sana kauppa on paljon muuta, kuin aikuisille. Aikuiset voisivat ajatella, että kauppa on vain kauppa, mutta lapselle se on myös esim valoja, eri lämpötiloja, kokemuksia autossa kauppaan mennessä, vanhemman kanssa vietettyä aikaa, eri tuoksua, yms. (Sajaniemi 2015, 72.)

Kaksivuotiaana lapsi alkaa oppia keskustelutaitoja. Hän osaa keskustella vuorotellen toisen kanssa ja oppii sen, että omilla sanomisillaan voi vaikuttaa toiseen. Tämän jälkeen lapsi voi oppia ymmärtämään milloin kommunikointi toisen lapsen kanssa ei onnistu. Lisäksi lapsi oppii yhdistämään sanat leikkiensä esineisiin ja omaan toimintaansa leikkiessä. Tämä on ratkaiseva ja merkittävä kohta kielen kehityksessä. (Sajaniemi 2015, 72–73.)

Kaksivuotiaana lapsi alkaa muodostaa lauseita, joissa määrittelevänä tekijänä on verbi. Puoli vuotta myöhemmin lapsi alkaa lisätä lauseisiin lisäksi adjektiiveja, pronomineja ja partikkeleita, sekä lapsi alkaa käyttää lauseissaan taivutusmuotoja. (Sajaniemi 2015, 72–73.)

Kolmevuotiaana lapsi puhuu jo hyvin ymmärrettävästi, mutta haasteita vuorovaikutustaidoissa voi edelleen olla olemassa. Neljävuotiaana lapsen lauseet ovat jo kielipöydästä oikeanlaisia. Tämän jälkeen kieli kehittyy koko loppuelämän, ja siihen vaikuttaa vahvasti se, kuinka rikkaassa kieliympäristössä lapsi saa kasvaa. (Sajaniemi 2015, 72–73.)

Lapsen kielellistä kehitystä voi tukea keskustelemalla lapsen kanssa paljon. Kun itse tietää ja tunnistaa eri kielen kehityksen vaiheet, voi toimia itse sen mukaan. Pienelle lapselle voi toistaa yksinkertaisia sanoja, ja mielellään sellaisia, missä on paljon vokaaleja. Noin 3-vuotiaalle taas kannattaa käyttää mahdollisimman rikasta kieltä ja monipuolisesti sanavarastoa.

Lisäksi lasta kannattaa tukea vuorovaikutustilanteissa, joissa kieli kehittyy paljon. Olla mukana niissä tilanteissa, jotta lapsille ei tule keskenään riitoja mahdollisesti väärinkäsityksien takia, tai kielen puutteen vuoksi. Näin lapsella on enemmän myönteisiä kokemuksia siitä, kun keskustelee toisen lapsen kanssa. Se voisi hidastaa lapsen kielellistä kehitystä, jos joka kerta kun hän keskustelee toisen kanssa, syntyisi riita, sillä eihän lapsi sen jälkeen enää uskalla puhua toisten kanssa.

2.5 Lapsi vertaissuhteissa

Lapselle on hyvä kasvaa vertaissuhteissa iästä riippumatta. Eri ikäisinä lapsi oppii vertaissuhteissa eri asioita. Vauvana hän oppii mallentamaan eleitä ja yksinkertaisia toimintoja. Yleensä vauva saa tästä mielihyvää. (Sajaniemi 2015, 143–144.)

Taaperoikäisenä lapsi haluaa rinnalleen leikkikaverin. Tässä iässä lapsella on valtava huomion tarve, ja lapsi hakee huomiota vertaiskaveristaan keinoja kaihtamatta. Lapsi saattaa hakea huomiota huonolla käytöksellä, esimerkiksi vahingoittamalla toista lasta, mutta lasta on opetettavaa hakemaan huomio myönteisin keinoin. Tässä iässä lapsi siis oppii myönteiset keinot huomion hakemiseen vertaissuhteessa. Näillä on suuri merkitys myöhemmin lapsen elämässä. Lapsen on todella tärkeä oppia hakemaan huomio hyväksytyin keinoin, sillä ne jäävät lapselle muistiin. Kun hän taidon taitaa, hän vanhempanakin myöhemmissä vertaissuhteissa osaa toimia oikealla tavalla. Pahimmillaan lapsi oppii saamaan huomion väkivaltaisista keinoista käyttäen, ja sitä tapaa on hyvin vaikea opettaa pois enää myöhemmässä vaiheessa. (Sajaniemi 2015, 144.)

Leikki-ikäisenä lapsi oppii vertaissuhteissa leikkimisen. Tässä vaiheessa lapsi opettelee sosiaalisia taitoja, ja saattaa haluta leikkiä toisten lasten kanssa jopa aikuiselta piilossa. Tunne-säätely ei silti ole lapsella vielä kehittynyt niin pitkälle, että hän voisi täysin itsenäisesti vertaisensa kanssa selvittää tilanteista, kun tulee ristiriitoja tai ongelmia. Siksi tarvitaan vielä aikuisen hienovaraista valvontaa ja apua tilanteiden ratkaisemiseksi. Jälleen tämä on tärkeä vaihe, sillä lapsen on hyvä oppia oikeat keinot ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi, sillä väärillä tavoilla hän voi joutua usein ongelmiin vielä aikuisiälläkin. (Sajaniemi 2015, 144–145.)

Esikouluikäisenä lapsi oppii vertaissuhteessa vertailemalla itseään toisiin. Lapsen leikki alkaa kehittymään roolileikeistä sääntö- ja kilpailuleikeiksi. Ryhmien valitse kilpailut edistävät yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumista. (Sajaniemi 2015, 145.)

Lapsia kasvatetaan ryhmissä, sillä vertaissuhteissa opitut taidot kantavat läpi elämän. Varhaisina vuosina vertaissuhteissa opitut käyttäytymismallit ja niiden myötä mahdollisimman useat myönteiset kokemukset muokkaavat meistä suvaitsevaisia, ryhmässä toimijoita ja muiden auttajia. (Sajaniemi 2015, 145.)

Vertaissuhteissa lapsi oppii myös empatiakyvyn ja tunnesäätelyn. He oppivat kuuntelemaan, ottamaan toisen huomioon ja auttamaan toisia lapsia. Lapsi oppii jakamaan hetkiä toisten kanssa ja saamaan niistä iloa ja mielihyvää. (Sajaniemi 2015, 146–147.)

Lapsia kasvatetaan ryhmissä, sillä vertaissuhteiden merkitys on suuri, ja vertaissuhteita ei synny lapsen ja aikuisen välillä. Lapsi ja aikuinen eivät ole tasa-vertaisia keskenään, eikä siksi vertaissuhde ole tarpeeksi voimakas ja opettava. Osallisena ryhmässä lapsi saa itselleen positiivisia kokemuksia siitä, kuinka ollaan yhteydessä toisiin. Lapsi saa siitä lisää itsetuntemusta ja motivaatiota uuden oppimiseen ja itsensä kehittämiseen, sekä yhdessä toimimiseen. (Sajaniemi 2015, 147–148.)

2.6 Varhaiskasvatus pedagogisena toimintaympäristönä

Varhaiskasvatuksessa päiväkotitila toimii pedagogisena toimintaympäristönä. Tilan muokkaamiseen on mietitty arjen toimivuutta ja sujuvuutta, sekä myös oppimisen näkökulmasta tarvittavia välineitä, tiloja ja paikkoja, joiden avulla tuetaan lapsen oppimista, kehitystä ja vuorovaikutusta. (Koivula 2017, 83–85.) Pedagoginen ympäristö määrittelee varhaiskasvatuksen laadun. Pedagoginen ympäristö koostuu puitteista, eli fyysisestä ympäristöstä, sekä prosessitekijöistä, eli aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen periaatteista. Molempien täytyy olla kunnossa, jotta toimintaympäristö loisi hyvät mahdollisuudet oppimiselle. (Koivula 2017, 290.)

Puitteet tarkoittavat fyysisten tilojen lisäksi käytettävissä olevaa materiaalia, lapsiryhmän kokoa, henkilökuntaa sekä päivä- ja viikko-ohjelmaa. Prosessitekijät liittyvät taas nimenomaan siihen, kuinka lapsi ja aikuinen toimivat keskenään

vuorovaikutuksessa. (Koivula 2017, 290.) Tässä on aikuisella suuri merkitys, sillä hän pystyy paremmin tiedostamaan vuorovaikutuksen periaatteita ja havainnoimaan onnistuneita vuorovaikutuskokemuksia kuin lapsi. Aikuinen on vastuussa siitä, että vuorovaikutus toimii. Aikuinen on myös vastuussa siitä, että puitteet ovat kunnossa. Ongelmat puitteissa, esimerkiksi tiloissa on ilmoitettava eteenpäin ja asiaa on parannettava. Puhuttaessa viikko-ohjelmasta tullaan tärkeän asian äärelle. Aikuinen suunnittelee viikko-ohjelman päiväkodissa, toivottavasti osallistaen lasta suunnitteluun ja toteutukseen. On aikuisen tehtävä huomata osallistaa lapsia, ja myös on aikuisen vastuulla millaisia asioita tuo päiväkodin päivä- ja viikkoohjelmiin. Pedagogisesti on tärkeää, että toiminta on monipuolista ja kaikkia lapsen aisteja stimuloivaa. Tämä on tärkeä asia esimerkiksi opinnäytetyössäni, sillä tällä tarjoan kasvattajille uudenlaista toimintatapaa lasten kanssa, joka stimuloi eri aisteja, kuin mihin on aiemmin totuttu.

2.7 Lapsen osallisuus oppimisessa

Varhaiskasvatuslakiin on kirjattu, että lapsella täytyy olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa asioihin, jotka koskevat häntä itseään. Osallisuudesta puhutaan paljon, mutta silti monelle on epäselvää mitä osallisuus tarkoittaa. Osallisuus ei ole pelkästään sitä, että on mukana ja osallistuu johonkin toimintaan, joka on etukäteen suunniteltu ja toteutetaan lapsille. Osallisuus tarkoittaa sitä, että lapsi todella osallistuu toiminnan suunnitteluun ja toimintaa suunnitellaan lasten mielenkiinnon kohteiden kautta. Osallisuusprosessi lähtee siitä, että lasta kuullaan. Tämä taas on toisaalta tuttu käsite, toisaalta vaikeasti ymmärretty käsite. Kuulla ja tulla kuulluksi ovat eri asioita. Voit kuulla, mitä lapsi sanoo, mutta jotta lapsi tulee kuulluksi, on kuulemastaan otettava jollain tavalla koppi ja vastuu, ja siirrettävä se toimintaan. Pelkkä kuulluksi tuleminen ei vielä toteuta osallisuutta, vaan lapsen tulee olla mukana päättämässä toiminnasta, suunnittelemassa sitä ja toteuttamassa sitä, jotta sitä voidaan kutsua osallistavaksi toiminnaksi. (Koivula 2017, s.45–46.)

Osallisuutta edistääkseen on varhaiskasvattajan nähtävä vaivaa. Jotta lapsi voi osallistua todella toiminnan suunnitteluun, on hänen ymmärrettävä mitä ovat

asioita, joihin hän voi vaikuttaa ja mistä hän voi päättää. Lapselle on annettava tarpeeksi tietoa, esimerkkejä ja opastusta siihen. Lisäksi lapsella tulisi olla pääsy käytettäviin materiaaleihin, sekä päätäntävaltaa siihen, millaisia materiaaleja ryhmään hankitaan. Näin lapsi tietää mitä on tarjolla, mitä voidaan käyttää ja mitä vielä lisää tarvitaan hänen ajatuksensa täytäntöönpanoon. Kaikki tämä voi olla alkuun vaikeaa, hämmentävää lapselle, ja siksi lapset tarvitsevat kannustusta, kehoitusta, puskemista, jotta he uskaltaisivat tarttua haasteeseen ja lähteä varhaiskasvattajan kanssa yhdessä toteuttamaan toimintaa. Lapsen tulee olla oikeassa tunnetilassa. (Koivula 2017, 48–49.) Tunnetilaa taas voidaan säädellä tunteiden säätelyn kautta, jota olen esitellyt aiemmin tässä kappaleessa.

Osallisuutta miettiessä on myös otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Esimerkiksi tämän opinnäytetyön kohderyhmänä on 2–3-vuotiaat lapset, joten heidän osallisuutensa on erilaista kuin olisi esimerkiksi esikouluikäisen lapsen osallisuus.

2.8 Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on luonut nettisivuilleen ohjeistuksen työntekijöille ja toimijoille, jossa esitellään kumppanuuden koreja. Kumppanuuden korit ovat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämä menetelmä. Kumppanuuden koreja on neljä: yleissivistävä opetus, perinteiset juhlat, uskonnolliset tilaisuudet sekä kasvun ja hyvinvoinnin tuki. Ohjeistuksessa kerrotaan, että tärkeimpinä koreina varhaiskasvatuksessa on yleissivistävä opetus ja uskonnolliset tilaisuudet. Ohjeistuksessa tuodaan esiin myös lakimuutoksen asettamat haasteet, ja huomautetaan, että varhaiskasvatuksen tulee olla uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. (Sakasti. Kumppanuuden korit ja Vasu2017.)

Varhaiskasvatuksessa ei saa harjoittaa enää uskontokasvatusta, vaan nykyään puhutaan katsomuskasvatuksesta, joka on yleissivistävää opetusta. Katsomuskasvatuksen tarkoituksena on nostaa esiin kaikkien eri uskontojen, katsomusten ja uskonottomuuden tunnusmerkkejä ja perinteitä, joita lapsiryhmässä esiintyy.

Katsomuskasvatuksessa ei saa näkyä uskonnollisen harjoittamisen elementtejä, kuten virsiä tai rukouksia. Uskonnollisia tilaisuuksia saa kuitenkin jossain määrin järjestää, mutta niille on oltava päiväkodilla vaihtoehtoinen neutraali vaihtoehto. Perinteisesti seurakunta on aiemmin järjestänyt, ja saa nykypäivänäkin järjestää joulun, pääsiäisen ja kevätkirkoja. Näissä kyseisissä tilaisuuksissa saa esiintyä uskonnon harjoittamisen elementtejä, kuten edellä mainittuja virsiä ja rukouksia. Yhteistyötä seurakunnan ja kunnan välillä siis voi tapahtua uskonnollisten tilaisuuksien osalta, mutta päätäntävalta on kunnalla. Kunta voi siis päättää myös, ettei uskonnollisia tilaisuuksia toteuteta varhaiskasvatuksen toiminta-aikana lainkaan. (Sakasti. Kumppanuuden korit ja Vasu2017.)

3 OPPIMINEN

3.1 Konstruktivistinen oppimisteoria

Oppiminen on moniulotteinen prosessi. Sitä voidaan tarkastella erilaisten oppimisteorioiden kautta, joskaan mikään niistä ei kykene täysin selittämään oppimisen lukuisia puolia. Oppimisen tapahtumista on tutkittu esimerkiksi käyttäytymisen ja ehdollistumisen näkökulmasta, mallin ja esimerkin kautta tapahtuvana sekä kokemukseen perustuvana ilmiönä. Käänteentekevä suuntaus oppimisen tutkimuksessa on ollut kognitiivinen oppimisteoria, jonka perusajatus on nähdä yksilö aktiivisena tiedonkäsittelijänä. Kognitiivisen suuntauksen pohjalta on syntynyt monia uudempia oppimisteorioita, joista merkittävin on konstruktivistinen oppimisteoria. (Pruuki 2008, 9, 12–14, 16.)

Konstruktivistinen oppimisteoria perustuu näkemykselle oppimisesta jatkuvana prosessina. Ihminen itse jatkuvasti rakentaa ja kasvattaa tietämystään sekä muokkaa ajatteluaan ja toimintatapojaan. Oppija on oppimisprosessin aktiivinen osapuoli, joka jatkuvasti havainnoi, tulkitsee, pohtii ja vertailee. Havaintojensa perusteella ihminen kerryttää tietovarantojaan ja muotoilee keräämänsä tiedon itselleen ymmärrettäväksi. Opettajan rooli konstruktivistisessä näkemyksessä on olla tarjoamassa erilaisia näkökulmia, joita sisäistämällä aktiivinen oppija voi suorittaa tiedonmuodostustaan. Konstruktivistinen oppimisteoria voidaan jakaa vielä kahteen suuntaukseen, yksilökonstruktivismiin ja sosiaaliseen konstruktivismiin. (Kauppila 2007, 35–40; Pruuki 2008, 16–17.)

Yksilökonstruktivismi korostaa yksilöä itseään tiedon rakentajana, joskaan tiedon rakentamista ei pääse syntymään ilman sosiaalista kanssakäymistä. Sosiaalinen vuorovaikutus aktivoi yksilön oppimisprosesseja. Oppiminen kuitenkin käynnistyy yksilön itsensä havaitsemista ristiriidoista: oppiminen on tiedollisten rakenteiden muutos, joka voi syntyä, kun yksilö pyrkii ymmärtämään oman käsityksensä kanssa ristiriidassa olevaa käsitystä. Sosiaalinen konstruktivismi sen sijaan painottaa sosiaalista vuorovaikutusta ja sisäistämistä. Ihmiselle uudet

asiat liittyvät ensin vain sosiaaliseen vuorovaikutukseen, mutta sisäistämällä asiat tulevat osaksi yksilön omaa ajattelua. Sosiaalisessa konstruktivismissa tunnetaan myös näkemys siitä, että oppiminen on tehokkainta, kun se tapahtuu aidossa tilanteessa. Varhaiskasvatuksessa aitoa tilannetta voidaan jäljitellä esimerkkien kautta. (Pruuki 2008, 16–20.)

3.2 Aistikanavat oppimisen väylänä

On olemassa erilaisia tapoja omaksua tietoa eli oppia. Näitä tapoja kutsutaan oppimistyyleiksi. Yksi lähtökohta ihmisten oppimistyylien tarkasteluun ovat aistit. Eri ihmiset käyttävät eri aistejaan pääasialliseen tiedonomaksumiseensa. Yhden aistin pääasiallinen käyttö ei kuitenkaan sulje pois muiden aistien käyttöä oppimisessa. Eri aisteihin keskittyviä tapoja omaksua tietoa voidaan kutsua havaintokanaviksi tai aistikanaviksi. (Erilaisten oppijoiden liitto ry.)

Havaintokanavat ovat yksi merkittävä tekijä ihmisen persoonallisen oppimistyylin rakentumisessa, sillä jokaisella on aisteihin liittyviä vahvuuksia ja heikkouksia. Havaintokanavat voidaan jakaa kolmeen: visuaalinen eli näköhavaintoon perustuva, auditiivinen eli kuulohavaintoon perustuva sekä kinesteettinen eli tuntoaistiin ja tekemiseen perustuva kanava. (Erilaisten oppijoiden liitto ry.) Kuvilla elämään –virikemateriaali pohjasi eniten visuaaliseen havaintokanavaan. Tässä opinnäytetyössä myös visuaalinen havaintokanava on keskeisin, sillä visuaalista materiaalia käytetään pikkukirkko-hetkissä.

Ihmisellä on kuusi aistia, joista neljä vaikuttavat eniten oppimiseen, tiedon omaksumiseen ja muistin toimintaan. Nämä neljä aistia ovat näkö-, kuulo-, kosketus-, ja liikeaisti. Ihmisellä on aistimieltymys, eli modaliteetti joihinkin näistä aisteista, jolloin hän helpoimmin oppii asioita jonkun tietyn aistin kautta. Auditiivinen oppija omaksuu tietoa parhaiten kuuntelemalla, puhumalla ja keskustelemalla. Kinesteettisen modaliteetin omaavalle on oppimisen kannalta tärkeää kokea tai tehdä opetettavaa asiaa. Visuaalinen oppija oppii näköaistin kautta, katselemalla ja visualisoimalla mielikuvia aiheesta. (Packard & Race 2003, 288.)

Jos lapsi oppii heikommin jonkin aistin kautta, voi tätä heikkoutta korvata hyödyntämällä lapsen vahvempaa aistia oppimisen väylänä. Käyttämällä vahvempaa aistia voidaan lisätä lapsen itseluottamusta, sen sijaan että ajetaan hänet käyttämään heikompaa aistia, joka saattaa aiheuttaa epäonnistumisen kokemuksia. Lapsen vahvuuksia hyödyntämällä on mahdollista lisätä motivaatiota oppimiseen. (Packard & Race 2003, 288.) Lisäksi tämä luo lapselle myönteisiä onnistumisen kokemuksia oppimisesta ja rakentaa hänen minä-kuvaansa positiivisesti.

3.3 Visuaalinen oppiminen

Visuaalinen oppija omaksuu tietoa parhaiten, jos opetuksen tukena käytetään kuvia. Etenkin havainnollistavat kuvat ovat tärkeitä visuaalisesti vahvalle oppijalle. (Erilaisten oppijoiden liitto ry.) Kuvia voi käyttää monella tapaa opetuksen ja oppimisen tukena. Oppilaat voivat itse valmistaa kuvia esimerkiksi piirtämällä tai opettaja voi käyttää valmiita kuvia havainnollistamaan opetusta tai virittämään oppimista. Kuvien avulla oppilaat voivat jakaa omia kokemuksiaan ja kuvat auttavat oppilaita saamaan kosketuspintaa opiskeltavaan asiaan. (Pruuki 2008, 118–122.)

Opetuksessa, joka tukee visuaalista oppimista, voidaan käyttää erilaisten kuvien lisäksi esimerkiksi videoita, diagrammeja, aikajanoja tai demonstraatiota. Näköhavaintoon perustuvat ärsykkeet tehostavat tiedon painumista muistiin. Visuaaliset virikkeet voivat tehdä oppimisesta mielekkäämpää ja lisätä oppijan mielenkiintoa opiskeltavaa aihetta kohtaan. Visuaalisella oppimisella voidaan myös saavuttaa pitkään muistissa säilyviä oppimistuloksia. Ihminen, joka oppii visuaalisesti, omaksuu uutta tietoa kuvan tai mielikuvan kautta suuremman määrän kerralla, kuin yrittämällä painaa mieleen yksittäisiä asioita. (Zane Education 2001–2014.)

Kuvia käytetään monesti myös lasten kanssa arjen asioiden läpikäymiseen ja järjestysten opetteluun. Esimerkiksi päiväkodissa voi olla kuvien avulla kerrottu

päivän toiminta. Lapsi voi kuvien kautta seurata päivän kulkua, että esimerkiksi aamuhetken jälkeen askarrellaan, sitten mennään ulos, sitten syödään. Kuvilla voi opettaa myös järjestystä. Esimerkiksi pukemistilanteissa kuvia voi hyödyntää siihen, että opetetaan kuinka välihaalari laitetaan ennen toppahaalaria, kenkät puetaan viimeisenä. Päiväkodin kylpyhuoneessa voi olla kuvat apuna käsi-en pesun opettelemiseen. Myös tunnetaitojen opettelussa käytetään usein kuvia. Lapsi ei välttämättä osaa vielä tunnistaa, eikä etenkään sanoittaa tunteitaan, ja siksi kuvien avulla niitä voi olla helpompi käsitellä.

Kyse on puhetta tukevasta, täydentävästä ja korvaavasta kommunikoinnista (AAC). Silloin voidaan käyttää puhetta korvaavana kommunikaatiomuotona blisskieltä, tukiviittomia tai kuvia. Kommunikointi opitaan ainoastaan vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Kommunikointikumppanin on käytettävä yhteistä kommunikointitapaa, esimerkiksi puhetta tai kuvia, jotta toinen oppii käyttämään sitä hänen kanssaan. (Papunet.)

3.4 Tarkkaavaisuuden suuntaaminen ja lapsen ohjaaminen siinä

Tarkkaavaisuuden suuntaaminen auttaa aisti-informaation jäsentämisessä ja kokoamisessa. Jotta se onnistuu, on aivojen oltava hyvässä vireessä. Tarkkaavaisuuden suuntaamiseen vaikuttaa väsymys ja aivojen kuormitus. Tarkkaavaisuushäiriö voi syntyä siitä, jos on jatkuvasti ylikuormittunut. (Sajaniemi 2015, 52.)

Lasta voi siis ohjata tarkkaavaisuuden suuntaamisessa pitämällä huolta siitä, että lapsen aivot ovat hyvässä vireessä. Huolehtimalla lapsen riittävästä levosta ja nukkumisesta, sekä kuormituksen vähentämisellä, voi aivot pitää hyvässä vireessä. Vasta kun tämä on saavutettu, voidaan harjoitella tarkkaavaisuuden suuntaamista.

Tarkkaavaisuuden suuntaaminen on monesti vaikeaa, jos ympärillä on liikaa ärsykeitä, jotka houkuttelevat tarkkaavaisuutta kohdistumaan niihin. Tarkkaavaisuuden suuntaaminen on tahdonalaista, mutta tahto alkaa väsymään ja

kuormittumaan, jos ympärillä on paljon asioita, joihin voisi tarttua. (Sajaniemi 2015, 162.)

Kasvattajana ei auta se, että sanoo lapselle, että keskity tai ole nyt tarkkaavainen. Lapsi ei käsitettä voi ymmärtää. Lasta täytyy ohjata niin, että hän osaa suunnata tarkkaavaisuutensa oikeaan suuntaan. Kun lapsi taidon lopulta oppii, on se hyvin palkitsevaa ja voimaannuttavaa lapselle, kun hän ymmärtää, että hän voi myös säädellä sitä eri tilanteissa. (Sajaniemi 2015, 162.)

Aikuinen voi auttaa lasta oppimaan suuntaamaan tarkkaavaisuuttaan. Kaikki lähtee siitä, että aikuinen on kärsivällinen ja ymmärtää lapsen haasteet säätelykyvyssä. Lisäksi oppiakseen taidon, vaaditaan paljon toistoja ja onnistuneita suuntaamisia. Aikuinen voi houkutella menetetyn yhteyden takaisin käsiteltävään asiaan. (Sajaniemi 2015, 162–163.) Tämä onnistuu esimerkiksi lauluilla, leluilla, erilaisilla oppimistavoilla, liikkumalla, korottamalla tai hiljentämällä ääntä, kuvilla.

Tarkkaavaisuutta voi suunnata sekä ulospäin, että sisäänpäin. Ulospäin suunnatessa huomio kiinnittyy ympäristöön, ja sisäänpäin suunnatessa omaan itseensä, omiin tunteisiin ja oloihin. Ulospäin suunnatessa kuvat toimivat loistavasti tarkkaavaisuuden suuntaajana. Sisäänpäin suunnattaessa taas oppimalla mitä itsessään tapahtuu, voi oppia myös säätelemään sitä, että voi tarkkailla ympärillä olevia, ulkoisia asioita ilman, että sisällä vellovat tunnetilat ottaisivat vallan. Tätä voi harjoitella tietoisuusharjoittelulla, esimerkiksi oman hengityksen, aistien ja tunteiden tarkkailulla ja tunnistamisella, joita voi lapsen kanssa tehdä. Kun tämän taidon taitaa, voi lapsen käytös muuttua positiiviseen suuntaan, ja taito vähentää ylivilkkautta, masentuneisuutta, ym myös tarkkaavaisuuteen liittyviä ongelmia. (Sajaniemi 2015, 163–164.)

Eli lasta ohjataan tarkkaavaisuuden suuntaamisessa pitämällä huoli siitä, että lapsen aivot ovat hyvässä vireessä, valmiina oppimaan uutta. Lisäksi vaaditaan itseltä kärsivällisyyttä, pitkäjänteisyyttä, toistoja, tietoja ja taitoja, sekä omien tunteiden säätelyä ja lapsen tunteiden tunnistamista. On hyvä myös, että havainnoi lasta ja tietää milloin lapsen tarkkaavaisuus on suunnattu ei-toivottuun

asiaan. Lisäksi tarvitaan mielikuvitusta, heittäytymistä ja aktiivisuutta siinä, että saadaan lapsen mielenkiinto takaisin ja kohdennettua haluttuun asiaan. Lisäksi ohjataan lasta tietoisuusharjoitusten avulla, tutkimalla ympäristöä ja ulkoisia asioita, sekä sisäisiä asioita; tunteita ja ajatuksia, sekä lapsen omaa hengitystä.

3.5 Ylivilkkaus ja keskittymisen vaikeus

Yleisin lapsuusiässä diagnosoitu keskittymiseen liittyvä häiriö on ADHD, eli tarkkaavaisuus- ja yliaktiivisuushäiriö (Hynynen 2008). ADHD on neurologinen häiriö, joka voi olla perinnöllinen tai aiheutua raskauden aikaisesta rasituksesta. Häiriö ilmenee muun muassa keskittymisvaikeutena, ylivilkkautena ja hankaluutena kontrolloida mielihohteita. Häiriöstä kärsivä lapsi tai nuori on tavallista alttiimpi häiriötekijöille ja hänen omat ajatuksensa vievät helposti keskittymiskyvyn olennaisesta, tai hän saattaa keskittyä toisarvoisiin asioihin. Tarkkaavaisuushäiriöön kuuluu vaikeus ymmärtää ohjeita, vaikeus aloittaa tehtäviä, asioiden kesken jättäminen sekä hajamielisyys ja hermostuneisuus. (Broman, Mattsson & Öjermo 2006, 19–20.)

ADHD on myös aktiivisuuden häiriö, johon liittyy ylivilkkaus ja impulsiivisuus. Häiriöstä kärsivän aktiivisuustaso on usein joko liian alhainen tai liian korkea. Häiriön tunnuspiirteisiin kuuluvat myös nopea ja harkitsematon reagointi, tarve saada välitön tyydytys tarpeisiinsa, työskentely ilman päämäärää, vaikeus kestää vastoinikäymiä ja esteitä sekä liiallinen tunteellinen reagointi. Tarkkaavaisuushäiriön lievempi muoto on ADD, johon ei liity yliaktiivisuusongelmia. ADD aiheuttaa ongelmia tarkkaavaisuuteen ja keskittymiskykyyn. Sekä ADHD että ADD yhdistyvät myös usein lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksiin. (Broman, Mattsson & Öjermo 2006, 19–20.)

3.6 Käyttäytymishäiriöt opetustilanteessa

Oppimis- ja keskittymisvaikeudet voivat näkyä opetustilanteessa häiriökäyttäytymisenä. Yleinen käytöshäiriö voidaan diagnosoida, jos lapsella on esiintynyt

häiriökäyttäytymistä vuoden aikana vähintään kolme kertaa. (Hynynen 2008, 213–214.) Häiriökäyttäytymistä voidaan ennaltaehkäistä suunnittelemalla opetustilanteet hyvin. Opetustilanteiden tulisi olla monipuolisia ja niissä tulisi käyttää erilaisia opetusmenetelmiä. Yksitoikkoiset ja pitkät opetukset voivat olla hankalia lapselle, jolla on keskittymishäiriö. Mahdollisimman lyhyet ja monipuoliset menetelmät opetuksessa auttavat vähentämään keskittymiseen liittyvää häiriökäyttäytymistä. Ihanteellinen tilanne olisi, että opetuksessa vuoroteltaisiin tasaisesti luennoinnin ja oppilaan toiminnallisuutta vaativien tehtävien kesken. Jos opetuksessa saavutetaan hyvä tasapaino näiden menetelmien välillä, oppilas pystyy keskittymään paremmin sekä luentoihin että toiminnallisiin tehtäviin. (Hynynen 2008, 215–216.)

Varhaiskasvattaja voi vaikuttaa ryhmän ilmapiiriin minimoimalla ympäröivät häiriötekijät. Häiriötekijöitä poistavat esimerkiksi hyvä ilmastointi, riittävä valaistus ja mahdollisimman vähäiset meluäänet. Näillä toimenpiteillä pystytään luomaan hyvä oppimisympäristö keskittymishäiriöstä kärsivälle lapselle sekä osoittamaan, että lapsi on huomioitu. Toisaalta kasvattajan on hyvä muistaa, että pieni levottomuus on sallittua, sillä käytöshäiriöiselle pitkään hiljaa istuminen on haastavaa. Monipuolisella ja stimuloivalla oppimisympäristöllä sekä opetusmateriaalilla on suuri merkitys oppimisen kannalta. (Hynynen 2008, 215–216.)

Esimerkiksi ADHD:n aiheuttama yliaktiivisuus voi ilmetä vaikeutena pysyä pitkiä aikoja paikoillaan. Yliaktiivisuushäiriöön liittyy myös tunteiden erityisen voimakas ilmaiseminen, jonka kautta häiriöstä kärsivä lapsi tulee varmasti huomatuksi ryhmässä. (Hynynen 2008, 213–214.) Tunnereaktiot lapsella, jolla on ADHD, ovat poikkeuksellisen suuria, mikä yhdistetään useimmiten negatiiviseen oireiluun. Tunteiden voimakas ilmaiseminen pätee kuitenkin myös positiivisiin tunteisiin, kuten rakkauteen ja huolenpitoon. Oppimisympäristöllä voidaan jossain määrin vaikuttaa siihen, näyttäytyvätkö häiriön oireet negatiivisena häiriökäyttäytymisenä vai positiivisina vahvuuksina. (Broman, Mattsson & Öjermo 2006, 20.)

Lapsia voidaan motivoida ja palkita hyvästä käyttäytymisestä antamalla positiivista palautetta. Hyvä palaute kohottaa itsetuntoa ja luo hyvää mieltä lapselle.

Palautetta voi antaa aina kun lapsi on käyttäytynyt hyvin tai onnistunut jossakin asiassa. Tehokkaampaa on sanoa miten jokin asia tulisi tehdä, eikä muistuttaa lasta miten asiaa ei saa tehdä. (Hynynen 2008, 216.) Motivointi on erityisen tärkeää ADHD:sta kärsiville, ylivilkkaille ja impulsiivisille lapsille ja nuorille (Broman, Mattsson & Öjermo 2006, 20).

Muutkin kuin keskittymishäiriöstä kärsivät oppilaat ja lapset hyötyvät keskittymis- tai käytöshäiriöisen lapsen erityistarpeiden huomioimisesta opetustilanteessa. Keskittymishäiriöiselle tarkoitettu opetustyyli saattaa selkeyttää koko opetusta ja tehdä siitä helpommin seurattavan myös muille. Selkeät ohjeet tehtäviin ja leikkeihin sekä lyhytjänteisyyden huomioonottavat, vaihtelevat menetelmät lisäävät opetuksen kiinnostavuutta ja kasvattavat opiskelumotivaatiota. (Broman, Mattsson & Öjermo 2006, 21–22.)

4 VISUAALISEN MATERIAALIN HYÖDYNTÄMINEN LASTEN KANSSA

4.1 Kuva keskittymisen apuna

Kuvamateriaalin käytöllä on monia keskeisiä tehtäviä toiminnallisessa tuokiossa. Kuvat voivat olla tiedon välittäjiä ja auttavat hahmottamaan käsiteltävää asiaa. Niitä voidaan käyttää opetuksen ja oppimisen virikkeinä sekä mielikuvien ja tunnelmien välittäjinä. Kuvat voivat toimia myös muistamisen apuna. Kuvia voidaan käyttää projektiivisesti, jolloin ne antavat lapselle mahdollisuuden heijastaa omia tulkintojaan katsottavaan kuvaan siten, että ne herättävät mielipiteitä ja kysymyksiä. (Vuorinen 2005, 150.)

Ihminen kykenee keskittymään kerralla vain pieneen osaan tarjolla olevasta informaatiosta ja ärsykkeistä. Ympäristö tarjoaa jatkuvasti valtavan määrän erilaista informaatiota, mutta ihminen havainnoi ja tulkitsee siitä vain joitain osia. Ihminen valikoi keskittymisensä kohteeksi helpoiten sellaisia ärsykkeitä tai viestejä, jotka jollain tapaa erottuvat muista ympäröivistä ärsykkeistä. (Rauste-Von Wright, Soini & Von Wright 2003, 108–109.) Pikkukirkko-hetkissä kuvamateriaalin esittäminen auttaa tarkkaavaisuuden suuntaamisessa. Kuva toimii tällöin ärsykkeenä, joka poikkeaa muista ärsykkeistä. Tuokiota seuraavan lapsen on helppo kiinnittää huomionsa kuvaan, jolloin kuvan käyttö auttaa lasta keskittymään aiheeseen.

Ihmisen aivot vastaanottavat jatkuvasti ärsykkeitä ympäristöstä. Informaatiota aivoihin tulee havainnoista, joita ihminen tekee ympäristöstään. Ärsykkeitä ja havaintoja aivoissa säätelee retikulaarinen aivojen säätelyjärjestelmä RAS. Tämä järjestelmä auttaa päättämään, mitä ärsykkeitä ihminen valitsee tulkittavakseen. Järjestelmän avulla valikoituu myös se, mitkä asiat tehdyistä havainnosta jäävät lopulta muistiin. Joissakin tapauksissa RAS ei toimi kuten pitäisi, eli ihminen ei osaa valita, mitkä ympäristön ärsykkeistä ovat hyödyllisiä. (Broman, Mattsson, Öjermo 2006, 47.) Kun esillä on jokin selkeä asia, mihin kiinnittää huomiota, on luonnollista, että ihminen keskittyy esillä olevaan asiaan. Valokuva

kaikessa selkeydessään on asia, mitä katsotaan ja mihin huomio kiinnittyy luonnostaan.

4.2 Kuvat ja muisti

Tutkimusten mukaan ihminen pystyy muistamaan hyvinkin paljon asioita, jos ne vain liittyvät loogisesti toisiinsa. RSVP on tutkimusmenetelmä jossa tutkitaan hyvin lyhytkestoista merkityksellisen materiaalin muistamista. Kirjainyhdistelmä RSVP tulee englanninkielisistä sanoista ”rapid”, ” serial”, ”visual” ja ”presentation”, eli vapaasti suomennettuna nopean visuaalisen sarjan esittäminen. RSVP-menetelmän avulla on tutkittu, että ihminen pystyy muistamaan jopa 14 sanaa, joita kutakin näytetään vain 1/12 sekuntia. Tämä oli mahdollista siksi, että sanat liittyivät toisiinsa ja muodostivat yhdessä jonkin järkevän lauseen. Samassa tutkimuksessa todettiin, että jos esitetyt sanat eivät liity toisiinsa, ihminen pystyy muistamaan niitä vain noin kolme. RSVP-tutkimuksissa on todettu, että ihminen pystyy tunnistamaan kuvan ja sanan merkityksen todella lyhyessä ajassa, jopa sadassa millisekunnissa. (Kalakoski 2007, 42–45.)

Ihmisen muistissa työmuisti on lyhytkestoisempi muistijärjestelmä, josta tieto häviää sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita. Säilömuistissa puolestaan tieto säilyy pidempään, ja se on mahdollista palauttaa mieleen myöhemmin. Edellä kuvatuista RSVP-menetelmällä kerätyistä tutkimustuloksista sanan ja kuvan merkityksen nopeaan tunnistamiseen liittyen on voitu päätellä, että säilömuisti aktivoituu nopeasti havaintojen avulla. Säilömuistin aktivoituminen on tärkeää, sillä se auttaa hahmottamaan asian kokonaiskuvaa ja toisaalta etsimään havaintokentästä yksittäisiä tietoja. (Kalakoski 2007, 24–45.) Kalakosken kirjassa kuvatuista tutkimustuloksista voitaisiin päätellä, että aivot toimivat samalla tavalla myös muilla esimerkeillä kuin sanoilla. Kaksi erillistä asiaa on vaikeampi muistaa, mutta jos kaksi asiaa liittyy vahvasti toisiinsa, jäävät ne helpommin muistiin. Jos siis valokuva liittyy johonkin asiakokonaisuuteen, jää se myös säilömuistiin osana kyseistä asiasisältöä.

Visuospatiaalisella muistilla ihminen käsittelee esineiden sijainteja ja visuaalisia piirteitä. Visuospatiaalinen muisti on käytössä esimerkiksi suunnistamisessa, piirtämisessä ja multimedian käsittelyssä. Tämän muistin avulla ihminen pystyy esimerkiksi silmät kiinni kulkemaan huoneessa, joka on hänelle entuudestaan tuttu sekä muistamaan huonekalujen kankaiden kuoseja ja värejä. Visuospatiaalisen muistin avulla on mahdollista palauttaa mieleen myös esimerkiksi elokuvien tapahtumia ja niihin liittyviä muistoja. Tämän muistin avulla ihminen kykenee tekemään muistisääntöjä opettelemansa asian muistamisen helpottamiseksi ja palauttamaan oppimansa asian mieleen esimerkiksi siihen liittämänsä kuvan avulla, ulkoa opetellun lauseen sijaan. (Kalakoski 2007, 79–93.)

On siis todistettu, että kuvat voivat auttaa lasta muistamaan asioita. Lisäksi opittava asia jää paremmin muistiin.

5 TOIMINNALLINEN TOTEUTUS

5.1 Yhteistyötaho ja työn tarve

Toiminta lähti toteutumaan siitä, että etsin itselleni työelämän yhteistyötahon. Keskustelin heidän kanssaan työn tarkoituksesta ja millaisia odotuksia heillä olisi työn suhteen. Sen jälkeen yhdessä suunnittelimme, mistä aiheista pitäisin pikkukirkot. Olimme paljon yhteydessä siitä, millainen päiväkotiryhmä on, millaisia lapsia siellä on ja muista asioista, joita minun tuli ottaa huomioon pikkukirkko-hetkiä suunniteltaessa. Taimitarhan päiväkodin lapsista valtaosa oli kolmevuotiaita, ja moni kaksivuotiaita. Se loi omanlaisensa haasteen toiminnan suunnitteluun, sillä liian vaikeita aiheita ei voinut käsitellä, eikä liian vaikeasti.

Työelämän yhteistyönä minulla toimi Kankaanpään Taimitarha-päiväkotini. Otin yhteyttä kyseiseen päiväkotiin, ja esitin heille ideani. Lähtökohtaisesti ajattelin, että tästä päiväkodista voisin saada yhteistyökumppanin sen vuoksi, että kyseessä on kristillinen päiväkotini, joten ajattelin heidän olevan avoimempia opinäytetyön ideaani kohtaan kuin kunnallisen päiväkodin. Seurakunta ei tullut yhteistyötahona kohdallani kyseeseen, sillä olen siellä työskennellyt aiemmin, ja halusin opinäytetyöhöni uudenlaisen työelämän tahon.

Päiväkotini Taimitarha on Kasvun Lähde ry:n ylläpitämä kristillinen päiväkotini, joka sijaitsee Kankaanpäässä. Toiminta on alun perin alkanut ryhmäperhepäiväkotina syksyllä 2016. Elokuussa 2018 Taimitarha laajeni päiväkodiksi ja muutti entisen Kankaanpään kaupungin päiväkodin tiloihin. (Kristillinen kasvatus.)

Taimitarha on sitoutunut kristilliseen toimintakulttuuriin ja siellä kerrotaan lapsille avoimesti Jumalasta ja Jeesuksesta. Heidän toiminta-ajatuksena on opettaa lapsia kunnioittamaan toisiaan ja heidän vahvana periaatteenaan toimii kannustaminen ja yhdessä toimiminen. Taimitarhassa sovelletaan Young Leader-menetelmää. (Kristillinen kasvatus.) Päiväkodin toiminta on näkyvästi kristillistä, siellä rukoillaan avoimesti, siunataan ruuat, ja järjestetään paljon tunnustusel-

lista toimintaa. Pikkukirkkoja on järjestetty päiväkodissa ennenkin viikottain, joten se menetelmä ei ollut minun keksimäni, vaan kehitin menetelmän heidän olemassa olevaan säännölliseen toiminnan tuokioon. Työntekijät keskustelevat avoimesti Jumalasta ja kehottavat lapsia rukoilemaan. Eräs esimerkki oli, kun lapsi oli hukannut lelunsa, ja lapsi halusi rukoilla lelun löytymisen puolesta. Tämä toimintatapa oli hyvin luonnollista Taimitarhan arjessa.

5.2 Materiaali pikkukirkko-hetkien suunnittelussa

Materiaali on apuna toteuttamassa varhaiskasvatuksen tavoitteita ja katsomuskasvatuksen tavoitteita. Materiaalia käytetään varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta järjestettäessä, erityisesti uskonnollisissa tilaisuuksissa. Pikkukirkko-hetket voidaan lukea uskonnollisiksi tilaisuuksiksi, sillä niissä näkyy avoimesti uskonnon harjoittamisen elementtejä, rukousta, hengellisiä lauluja, siunaamista. Tässä päiväkodissa, jossa opinnäytetyöni toteutin, ei järjestetty vaihtoehtoista toimintaa uskonnollisen tilaisuuden rinnalle. Voidaan olettaa, että vanhemmat, jotka ovat hakeneet lapsensa tähän päiväkotiryhmään, ovat tiedäneet, että päiväkodissa harjoitetaan uskonnollista toimintaa. Pikkukirkko-hetkien kautta edistetään lasten kulttuuriperinnettä sekä uskonnollista taustaa. Näin ollen pikkukirkko-hetket täyttävät varhaiskasvatuksen tavoitteita erityisesti katsomuskasvatuksen osalta.

Aloitin suunnittelun sillä, että otin edellisen opinnäytetyöni, Kuvilla Elämään – visuaalinen virikemateriaali rippikoulun opetustuokioihin, ja aloin käymään läpi materiaalia. Materiaali on syntynyt vuonna 2014 produktioluonteisen opinnäytetyön tuloksena. Materiaalia on käytetty rippikouluissa sen jälkeen. Nyt materiaali sai ikään kuin uuden elämän, kun sitä käytettiin aivan uuden kohderyhmän kanssa. Itse materiaalia muokkasinkin hyvin vähän. Käytin valmiita kuvia ja osittain valmiita keskustelukysymyksiä. Materiaali kuitenkin muutti muotoaan dramaattisesti, sillä menetelmän käyttötapa muuttui opinnäytetyötäni varten valtavasti. Loin uudenlaisen menetelmän, jossa kuviin yhdistetään kertomuksia Raamatussa, opetusta, lapsille soveltuvia kysymyksiä, sekä lauluja ja laululeikkejä.

Käytettäessä materiaalia varhaiskasvatuksessa on huomioitava kohderyhmän ikätasoinen kehitys. Pieni, alle kouluikäinen lapsi ei voi ymmärtää samalla tavalla samoja aiheita, kuin jo lähes koko peruskoulun suorittanut nuori. Aiheet voivat olla hyvin samankaltaisia materiaalissa, kuin varhaiskasvatuksen kristillisessä kasvatuksessa. Mutta se, kuinka syvälle aiheeseen uppoudutaan materiaalin kautta, onkin aivan eri asia. Nuorten rippikoululaisten ajatusmaailmaa voidaan haastaa ja kannustaa heitä keskusteluun, kun taas varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa niin sanottu opetus on pikemmin kerronnallista.

Suunniteltaessa pikkukirkko-hetkiä materiaalin kanssa on käytännössä jätettävä materiaalin oheistuotteen (toiminnalliset ohjeet ja apukysymykset) sivuun, ja lähestyttävä suunnittelua lähinnä kuvien kautta. Kuvia voidaan käyttää aiheeseen virittäytymisenä, mutta lasten kanssa keskustelu kuvista on oltava hyvin konkreettista. Esimerkiksi kuvassa, jota käytetään Jeesus-oppitunnilla, jossa näkyy paimen ja lampaista, voi nuoria haastaa ajattelemaan mitä lampaat symboloivat. Lasten kanssa taas kuvaa täytyy käydä hyvin konkreettisesti läpi, kertomalla mikä on paimen ja millainen eläin lammas on.

Varhaiskasvatuksessa on liitettävä jokin tarina tai opetus kuvien tueksi. Tähän tarkoitukseen käy erinomaisesti Raamatun kertomukset, tai muut vanhat uskonnolliset kertomukset. Varhaiskasvatuksessa materiaalia voi käyttää myös taustakuvina hartaushetkissä. Kun nuorten kanssa voi keskustella kuvien syvällisemmästä merkityksestä, on se lapsille vaikeaa, ja siksi kuvat toimivat parhaiten taustakuvana jollekin tarinalle. Lasten kanssa hartauteen on hyvä liittää myös jotain konkreettista, esimerkiksi nukkeja, eläinhahmoja, tai toiminnallisuutta, sillä lasten voi olla vaikea keskittyä pitkiä aikoja kuvan katsomiseen.

5.3 Toiminnan suunnittelu

Suunnittelu lähti käyntiin vahvasti työelämän yhteistyön tarpeiden kautta. Olin yhteydessä päiväkodin johtajaan ja kerroin ideani siitä, että voisin tulla heille toteuttamaan toiminnallista opinnäytetyötäni. Päiväkodin johtaja antoi minulle työntekijöiden laatiman suunnitelman kevään pikkukirkoista, ja pyysi minua pe-

rehtymään niihin aiheisiin ja mahdollisesti valitsemaan mieluisat aiheet. Työntekijät olivat siis suunnitelleet jo syksyllä kaikki kevään pikkukirkkojen aiheet toimintaansa suunniteltaessa. Näistä aiheista katsoimme mitkä osuivat sille ajankohdalle kun olin tulossa toteuttamaan opinnäytetyötäni (Liite 1.)

Aikataulutussyistä päädyimme yhdessä siihen, että toteutan pikkukirkko-hetket kolmena peräkkäisenä torstaina maaliskuun aikana. Kerroin, että olen halunnut ensin perehtyä kunnolla aiheeseen liittyvään tietotaustaan, jotta olisin mahdollisimman hyvin valmistautunut pikkukirkkojen suunnitteluun, sekä vetämiseen.

Aiheet valittiin yhteistyössä päiväkodin johtajan kanssa hieman muokaten alkuperäisiä, syksyllä työyhteisön suunnittelemaa, aiheideoita. Aiheideat tulivat siis täysin työelämän yhteistyötaholta, ja minun osani oli tarttua haasteeseen. Osa aiheista, joita minä olin etukäteen olin ajatellut, oli jo käsitelty syksyllä tai oli suunnitteilla käsiteltäväksi keväällä. (Liite 1.)

Aloittaessani pikkukirkko-hetkien suunnittelun, huomasin hyvin nopeasti, että materiaalissa olevat kysymykset liittyen kuviin olivat liian vaikeita lapsille. Minun oli siis käytännössä jätettävä kysymyksen kokonaan pois, ja suunniteltava jokin kertomus tai opetus kuvien taustaksi. Alun perinhän materiaalin on ollut tarkoitus herättää kuulijoissa ajatuksia ja keskustelua, ja johdatella opiskeltavaan aiheeseen. Kuitenkin varhaiskasvatusikäisten kanssa keskustelun herättäminen on hyvin erityylistä. Pelkkä keskustelu kuvasta ei antaisi juurikaan lisä-arvoa pikkukirkko-hetkiin, vaan kuvat toimivat pikemmin havainnollistavina asioina, kuin aiheeseen johdattelevina. Rippikouluissa materiaalia pystyi käyttämään koko opetustuokion perustana, aloittajana, aiheeseen johdattajana ja keskustelun herättäjänä. Käytin pikkukirkko-hetkien suunnittelun apuna Suomen lasten Raamattua, josta otin kertomuksia ja opetuksia kuvien lisäksi. Valitsin tämän teoksen tueksi pikkukirkko-hetkiin, sillä tässä teoksessa kertomukset on jo valmiiksi muokattu lapsille sopiviksi. Raamatusta suoraan kertomusten lukeminen tuntui minulle suunnitteluvaiheessa jo absurdilta, sillä minun oli koko ajan muistettava kohderyhmäni ja toimintaympäristöni.

Aiheiden valitsemisen jälkeen keskustelimme päiväkodin johtajan kanssa siitä, miten pikkukirkko-hetket toteutetaan. Toteutustilana toimii lepohuone. Pikkukirkko toteutetaan torstaiaamuisin aamupiirin jälkeen. Päiväkodissa oli jo muodostunut toimintakauden aikana tietynlainen kaava pikkukirkon toteuttamiseen alku- ja loppulauluineen, kynttilän sytyttämisineen ja kellojen soittamisineen, etten nähnyt tarpeelliseksi muuttaa kaavaa opinnäytetyötäni varten (Liite 2). Toteutimme siis pikkukirkko-hetket samalla kaavalla kuin päiväkodissa oli totuttu tekemään, vain aiheiden esittämistapa muuttui. Lisäksi pidin jo lähtökohtaisesti päiväkodin kehittämää kaavaa toimivana, sillä siinä osallistetaan lapsia mukaan pikkukirkon toteuttamiseen antamalla lasten sytyttää ja sammuttaa led-kynttilä, sekä soittaa kelloa, kuin kirkonkelloa.

Tässä opinnäytetyön liitteenä ovat pikkukirkko-hetkiin käyttämäni kuvat, sekä suunnittelemani pikkukirkko-hetken kulku jokaisen aiheen osalta. Kun olin suunnitellut tuokiot ja niiden kulut, lähetin ne myös päiväkodin johtajalle katsottavaksi, jotta jo etukäteen saisin palautetta, voisiko tuokiot toteutua tällä tavoin. Sain päiväkodin johtajalta viestin, että suunnitelma on toteutuskelpoinen, joten lähdin toteuttamaan pikkukirkko-hetkiä suunnitelman mukaan. (Liitteet 4-6.)

5.3.1 Rukous

Ensimmäisen pikkukirkon aihe oli rukous. Tätä aihetta käsitellään myös rippikoulussa, joten aiheeseen liittyvää materiaalia löytyi suoraan Kuvilla elämään –materiaalipaketista. Halusin muokata materiaalia hieman soveltuvammaksi varhaiskasvatusikäisten kanssa työskentelyyn.

Suunnittelin kertovani yleisesti rukouksesta ja kertovani lapsille eri tavoista rukoilla. (Liite 3.) Muokkasin Kuvilla elämään –materiaalissa olevia kysymyksiä enemmän lapsille sopiviksi. Halusin yhdistää tähän myös laulun, sillä minulla oli mielessä yksi tietty lasten laulu, joka sopi aiheeseen hyvin. Ajattelin myös, että näin saadaan lisää toiminnallisuutta lapsille, kun he voivat käsillään leikkiä laulun mukana.

5.3.2 Jeesus, hyvä paimen

Toiseksi aiheeksi valitsimme Jeesuksen ja hyvän paimenen. Tähän aiheeseen minulla oli valmiina materiaali, jota halusin kokeilla käyttää sellaisenaan, niin kuin se on materiaalipaketissa suunniteltu nuorten kanssa käytettäväksi. Näin saisin tietoa siitä, miten materiaali sellaisenaan toimii varhaiskasvatusikäisten kanssa.

Lisäsin kuitenkin pikkukirkko-hetkeen myös Suomen lasten Raamtusta kertomuksen ”Eksynyt lammas ja hyvä paimen”. Rippikoulussa aiheita opettaessa voi olettaa, että Raamatun kertomukset ovat edes jokseenkin tuttuja rippikoululaisille. Varhaiskasvatuksessa taas lapset ovat vielä niin nuoria, että he hyvin todennäköisesti kuulevat kertomuksen ensimmäistä kertaa. Siksi en voinut vain ottaa kuvaa ja keskustelukysymyksiä, vaan alkuun täytyi lukea myös aiheeseen liittyvä kertomus.

Suunnitteluvaiheessa jo ajattelin, että kysymykset ovat hieman liian vaikeita lapsille ymmärtää ja käsittää. Mutta halusin opinnäytetyön hengessä ja oppimisen kannalta myös kokeilla käytettävissä olevaa materiaalia sellaisenaan. Tämä näyttäisi minulle, onko materiaali käytettävissä sellaisenaan pienten lasten kanssa. Valitsin tähän materiaalista aiheeseen liittyvän kuvan (Liite 4) ja siihen kuuluvat apukysymykset.

5.3.3 Elämän leipä

Viimeisenä aiheena oli elämän leipä. Tämä jälleen vaatisi materiaalin soveltamista ja muokkaamista kohderyhmän kehitystasoa vastaavaksi. Aihe on hieman hankala varhaiskasvatusikäisten kanssa toteutettavaksi, sillä aihe on hyvin abstrakti ja vertauskuvainnollinen. Lisäksi aihe on vaikea ja hyvin teologinen ja voi olla aikuisillekin vaikea ymmärtää. Tämä oli kuitenkin sopiva aihe opinnäytetyöhöni, sillä tämän aiheen kautta sain tietoa siitä, kuinka pienten lasten kanssa voidaan käsitellä vertauskuvainnollisia asioita.

Suunnittelin pikkukirkko-hetken niin, että kerron tarinan viidestä leivästä ja kahdesta kalasta Suomen lasten Raamatusta. Lisäksi pidän esillä kuvia, hyödyntäen Kuvilla elämään –materiaalia (Liite 5).

5.4 Pikkukirkko-hetkien toteutuminen

Lähtiessäni toteuttamaan pikkukirkkoja en ollut aivan varma lopputuloksesta. Mieleni täyttyi epäroinnista, voiko materiaalia käyttää varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa, sillä se on alun perin nuorille suunnattu. Pikkukirkot toteutettiin maaliskuun 14., 21. ja 28. päivä 2019. Tätä ennen tutustuin ryhmään keskustelemalla päiväkodin johtajan kanssa, sekä tutustumalla hieman lapsiin jo ennen pikkukirkko-hetkeä. Tässä luvussa esittelen kuinka pikkukirkko-hetket käytännössä toteutuivat.

5.4.1 Rukous

Ensimmäisenä aiheena oli rukous. Olin suunnitellut mitä puhuisin, ja kun saavuin päiväkotiin, minulta kysyttiin aionko puhua muuta, kuin mitä suunnitelmassa on. Sanoin, että olen ajatellut pysyä suunnitelmassani, ja silloin minua pyydettiin pitämään hieman pidempi pikkukirkko, sillä se oli päivän ainoa toiminnallisuus, eli se saisi kestää aamupäivän ulkoiluun saakka.

Alkuun laulettiin alkulaulu, jonka päiväkoti on keksinyt. Sen jälkeen lastentarhanopettaja pyysi yhtä lasta sytyttämään led-kynttilän ja toista lasta soittamaan kelloa.

Aloitin kuten suunnitelmassa oli. Esittelin itseni ja kerroin olevani opiskelija. Kerroin lasten kielellä niin, että olen koululainen. Kysyin lapsilta tuntevatko he koululaisia ja kysyin onko lapsille sisaruksia koulussa. Näin sain hieman jännittyneisiin lapsiin alkuun kontaktia. Kysyin myös jokaiselta lapselta heidän nimensä. Osa lapsista uskaltanut kertoa, ja osa ei halunnut. En pakottanut ketään sanomaan nimeään. Nimikierroksen jälkeen kerroin hieman mitä rukous on.

Kerroin, että se on keskustelua Jumalan kanssa. Kerroin, että kysyin jokaiselta lapselta nimen, sillä minä en lapsia tunne, enkä tiedä heidän nimiään. Jatkoin, että Jumala, taivaan isä tuntee jokaisen lapsen läpikotaisin, tietää heidän nimensä ja tuntee heidät muutenkin. Kerroin, että siksi on helppo rukoilla ja keskustella lasten kanssa. Kysyin seuraavaksi lapsilta mitä rukoillessa voi sanoa. Lapset vastasivat, että voi kiittää Jumalasta ja voi pyytää siunausta. Puhuimme siitä hetken. Joka kerta kun jokin lapsista rohkaistui sanomaan jotakin, niin sanoin, että vastaus on aivan oikein ja keskustelimme siitä hieman.

Näytin kuvaa, jossa on risti. Kerroin hieman kuvasta. Kysyin lapsilta mitä kuvassa on, ja he vastasivat innokkaasti näkevän auringon, puita, taivaan ja ristin. Kerroin, että risti merkitsee Jumalaa. Sitten palasimme rukous-aiheeseen. Näytin kuvaa, jossa on yksi henkilö kirkossa. Kysyin lapsilta mitä kuvassa on. Lapset vastasivat, että tyttö. Kysyin missä tyttö on, ja he vastasivat että kirkossa. Kerroin, että rukoilla voi yksin ja kirkko on hyvä paikka rukoilla. Kysyin kuinka moni lapsista on rukoillut yksin, ja muutama lapsi nosti kätensä. Kerroin itse rukoilevani yksin monesti. Seuraavaksi näytin kuvaa missä on useita henkilöitä. Yksi lapsi huudahti, että ”siellä on se sama tyttö”. Toinen lapsi sanoi, että tytön vieressä on mies ja nainen. Kerroin, että tässä kuvassa rukoillaan yhdessä. Kysyin kuinka moni on rukoillut yhdessä muiden kanssa. Lähes kaikki nostivat kätensä. Kerroin, että juuri aamupiirissä ennen pikkukirkkoa rukoiltiin yhdessä. Tämän jälkeen rukoilimme yhdessä niin, että sanoin lauseen, ja lapset toistivat perässä.

Jokainen lapsi sai tulla myös vuorollaan katsomaan kuvia lähempää ja kommentoimaan kuvia jos niin tahtoivat, tai kysymään asiaa, jota halusi. Moni lapsi tuli katsomaan kuvia ja näytti kuvista kynttilöitä, ihmisiä, lamppuja, ynnä muita. Kuvien katsomisen jälkeen lauloimme laulua rukous on silta. Sanoin ensin kertosäkeen sanat ja näytin siihen kuuluvat laululeikin liikkeet. Sen jälkeen lauloimme neljä kertaa pelkän kertosäkeen leikkien laululeikkiä samalla. Laulamisen jälkeen lapset, jotka alussa saivat avustaa, saivat tulla sammuttamaan kynttilän ja soittamaan kelloa. Lopuksi lapsille jaettiin tarroja laminoituihin pikkukirkko papereihin.

Muutin hieman lennosta puhettani mukauttaen sitä lapsiryhmään. Kun huomasin aluksi, että lapset hieman jännittivät minua, kysyin helppoja ja konkreettisia kysymyksiä, joihin lapset varmasti osaisivat vastata (kuten mitä kuvassa näkyy). Yritin luoda kontaktia lapsein kysymällä heidän nimensä, asettumalla istumaan lattialle, lasten tasolle, sekä kertoen henkilökohtaisia asioita itsestäni. Tulkitsin lapsia, ja kun huomasin, että he pitivät laululeikistä, jatkoin laululeikkiä muutama kerran enemmän kuin olin suunnitellut. Toisaalta taas kun huomasin, että levottomuus alkoi ryhmässä nousta, aloin mennä asiassa eteenpäin ja viedä pikkukirkko-hetkeä loppuun.

Jätin kuvat päiväkotiin heille tulevaisuuden käyttöön, sekä siksi, että lapset voisivat käydä katsomassa kuvia uudelleen myöhemmin päivällä, jos niin tahtoisi.

5.4.2 Jeesus

Jeesus-aihetta pidettäessä minua hieman jännitti jo etukäteen. Tiesin, että kysymykset saattavat olla vaikeita lapsille. Olin varautunut tilanteeseen miettimällä mitkä olisivat asioita, joita lapset ymmärtäisivät. Pohdin konkreettisia asioita abstraktien ja vertauskuvainnollisten aiheiden tilalle. Kokemukseni mukaan lapset ymmärtävät paremmin hyvinkin konkreettisia asioita.

Tuttuun tapaan olin aamupiirissä ryhmän kanssa. Sen jälkeen menimme toiseen huoneeseen pitämään pikkukirkkoa. Kaksi lasta valittiin sytyttämään kynttilä ja soittamaan kelloa. Aistin jo tässä kohtaa lapsista, että he ovat levottomampia kuin viime kerralla. Minulla oli ensin kuva esillä, jossa on mies ja aasi. Pyysin jokaisen lapsen tulemaan vuorollaan katsomaan kuvaa. Lapset vaikuttivat kiinnostuneilta kuvasta. Sen jälkeen kysyin, mitä kuvassa on. Lapset osasivat vastata, että kuvassa on aasi, mies, puita ja kiviä. Kysyin onko mies pukeutunut vähän hassusti ja lapset vastasivat kyllä. Kysyin ovatko he koskaan nähneet näin pukeutuneita miehiä, ja moni vastasi, että ei. Kerroin, että mies on pukeutunut eri tavalla, sillä tämä on se, miten ihmiset pukeutuivat Jeesuksen aikana. Sanoin, että Jeesus eli todella lämpimässä maassa kauan sitten. Sanoin, että nyt kerron tarinan Jeesuksesta. Moni lapsista käyttäytyi levottomasti,

rimpuili tai hännäsi toisiaan tai yritti leikkiä leluilla. Pyysin lapsia kuuntelemaan tarkasti, koska kohta kysyisin tarinaan liittyviä kysymyksiä.

Luin Suomen lasten Raamatusta kertomuksen Jeesus ja eksynyt lammas. Sen jälkeen näytin kuvaa, jossa on mies ja lampaista. Kysyin ensin kuka mies voisi olla. Lapset vastasivat, että Jeesus. Sanoin, että kyllä, Jeesus on tässä ja hän on paimen. Kysyin tietävätkö lapset mikä on paimen. Lapset eivät osanneet vastata. Kerroin, että paimen pitää huolta lampaista, ohjaa heitä oikeaan suuntaan, ruokkii ja silittelee. Kysyin ketä lampaat kuvassa kuvastavat. Lapset eivät osanneet vastata. Sanoin, että kertomuksessa kerrottiin. Lapset eivät vielääkään osanneet vastata. Näytin lampaista, ja sanoin, että tässä on vähän niin kuin Matilda-lammas, Salla-lammas, Kaija-lammas, Johanna-lammas ja Piia-lammas (nimet tulivat ohjaajista, opiskelijasta ja itsestäni). Lapsia nauratti. Sanoin, että lisäksi jokainen lapsista on vähän niin kuin lammas, jota Jeesus paimentaa. Kysyin seuraavaksi lapsilta mitä lampaille tapahtuu jos paimen ei heitä ohjaa. Tämä oli jälleen vaikea kysymys, mutta yksi lapsista kuiskasi ”ne hukkuu”. Sanoin, että juuri näin, lampaat eksyvät, jos heitä ei kukaan ohjaa.

Tämän jälkeen laitoin kuvan seinälle, ja lapset saivat tulla tarkemmin katsomaan kuvaa läheltä. Moni halusi laskea lampaista, tai todeta mieshenkilön olevan Jeesus. Kuvan katsomisen jälkeen laulettiin laulu Jumalan kämmenellä laululeikin kanssa kahteen kertaan. Lapset osallistuivat hyvin laululeikkiin. Sen jälkeen rukoilimme niin, että sanoin lauseen kerrallaan, ja lapset toistivat.

Tämän jälkeen kaksi lasta sai sammuttaa kynttilän ja soittaa kirkonkelloa ja heille jaettiin tarrat. Lapset olivat sen verran levottomia, että osa joutui poistumaan pikkukirkosta kesken pois. Jätin jälleen kuvat päiväkotiin, jotta lapset voivat myöhemmin palata niiden ääreen.

5.4.3 Elämän leipä

Viimeisellä kerralla aiheena oli elämän leipä. Päiväkodin keittäjä oli valmistanut edellisenä päivänä pikkukirkkoa varten leivän. Menimme pikkukirkkoon ja valitsin kaksi lasta, joista toinen sai sytyttää kynttilän ja toinen sai soittaa kelloa.

Kertasin alkuun, mitä aiheita olemme aiemmin käyneet läpi. Kerroin tämän päivän aiheen. Luin kertomuksen lasten Raamatusta ja näytin tarinan mukana kuvia pitämällä kuvia yksi kerrallaan kädessäni. Ennen olen laittanut kuvat kiinni seinään, mutta nyt pidin niitä kädessä, jotta huomio kiinnittyisi vain yhteen kuvaan kerrallaan. Huomasin lasten olevan levottomia, joten madalsin ja rauhoitin ääntäni ja luin hitaammin kertomusta. Näytin aina jokaista kuvaa pitkään.

Kun olin lukenut kertomuksen, huomasin yhden pojan levan todella levoton. Hän oli aikuisen sylissä, mutta ei oikein rauhoittunut siihenkään. Poika lähti sylistä ryömimään ja ryömi alttarin alle. Kun hän meni takaisin aikuisen syliin, keksin antaa hänelle tehtävän. Hän tuli reippaasti luokseni. Hän sai ojentaa vadin, jolla leipä oli. Leipä oli kääritty liinaan ja lapsi sai asetella liinan pöydälle, kun olin sen ottanut leivän ympäriltä pois. Poika vaikutti nauttivan tehtävästä, ja tämän jälkeen hän jaksoi istua loppuajan aikuisen sylissä.

Näytin leipää lapsille ja kysyin uskoivatko, että siitä riittää jokaiselle lapselle. Lapset veikkasivat sen riittävän. Jaoin leivästä jokaiselle lapselle ja jokaiselle aikuiselle pienen palan. Leipää jäi todella paljon. Kerroin, että tämä leipä on kuin Jumalan rakkaus; siitä riittää kaikille jaettavaksi ja silti sitä jää todella paljon jäljelle.

Lauloimme rukous on silta -laulun. Sanoin, että lauletaan se uudelleen, kun ensimmäisellä kerralla se opeteltiin, ja koska se on sellainen laulu joka voi kantaa koko elämän. Lapset leikkivät laululeikkiä ja lauloivat mukana. Sen jälkeen rukoilimme. Rukoukseen lisäsin kiitosaiheeksi yhden lapsen löytyneen unilelun, joka oli ollut monta viikkoa kadoksissa. Tämä vaikutti siltä, että lapsesta se tuntui todella tärkeältä, että asiasta vielä kiitettiin. Sitten sammutettiin kynttilä ja soitettiin kelloa.

Lopuksi kerroin lapsille, että tämä oli viimeinen kertani vierailemassa heidän pikkukirkossaan. Kysyin mitä he ovat olleet mieltä, kun olen ollut. Lapset huusivat kovaan ääneen ”kivaa”. Kysyin ovatko he tykänneet tuomistani kuvista ja moni lapsi huusi kovaan ääneen ”joo”. Kiitin lapsia ja aikuisia siitä, että olen saanut olla heidän kanssaan ja pitää heille pikkukirkkoja.

5.5 Palautteen kerääminen ja palautteen sisältö

Palautetta keräsin jokaisen toteutuneen hetken jälkeen, jotta voisin kehittyä myös matkan varrella, ja voisin mahdollisesti muokata tulevia pikkukirkko-hetkiä. Ensimmäisen kerran jälkeen päiväkodin johtaja pyysi minut sivuun ja halusi antaa suoriltaan suullista palautetta. Hän sanoi, että ensimmäinen tuokio oli juuri oikean pituinen, sillä yhtään enempää lapset eivät ehkä olisi jaksaneet. Hän kehui, että osasin hyvin tulkita lapsia, että milloin lapset jaksavat keskittyä ja milloin he alkavat väsyä. Hän sanoi, että minulla on valtavan suuri kohtaamisen taito. Hänen mielestään se on sellainen asia, jota ei voi opettaa, vaan se on jollain luonnostaan, tai sitten sitä ei ole. Hän sanoi, että olen valinnut oikean alan itselleni ja sovin mainiosti olemaan lasten kanssa. Pyysin häntä tämän lisäksi laittamaan minulle kirjallisen arvioinnin, jonka liitän opinnäytetyöhön (Liite 6).

Mennessäni toiselle pikkukirkko-hetkelle juttelin päiväkodin johtajan kanssa. Hän antoi myös suullisesti palautetta edelliseltä kerralta. Hän sanoi, että yksi 2-vuotias lapsi oli iltapäivällä pitänyt uudestaan saman pikkukirkko-hetken kuvien avulla omalle ohjaajalleen. Hän oli muistanut todella hyvin pikkukirkon sisällön ja oli käyttänyt kuvia samalla tavalla kuin minäkin. Toinen lapsista oli kotonaan laulanut rukous on silta -laulua, vaikka oli sen ensimmäistä kertaa kuullut pikkukirkko-hetkellä. Tulkitsen palautteen niin, että kuvista on todella ollut apua muistamiseen, sekä myös tarkkaavaisuuden suuntaamiseen.

Toisen kerran jälkeen en saanut suullista palautetta, sillä lapset olivat levottomia ja aikuiset alkoivat pukea heitä uloslähtöä varten. Pyysin palautteen kirjallisenä. Sen verran totesimme pikkukirkko-hetken jälkeen, että päivät voivat erota toisistaan todella paljon. Saatuaani kirjallisen palautteen, huomasin, että työntekijät olivat pitkälti samaa mieltä kanssani. Levottomuutta oli lapsissa myös minusta riippumatta. Pyrin ottamaan huomioon lasten levottomuuden ja pitää tuokion mahdollisimman lyhyenä. Toisaalta minulla oli selkeä tavoite tälle pikkukirkolle, eli saada kysyttyä materiaalin valmiit kysymykset, joten vedin hetken suunnitel-

lusti. Käyttämistäni kuvista huomasin, että ne olivat tulostuneet tummansävyisinä, ja uskon, että se on osaltaan vaikuttanut siihen, että ne eivät kiinnostaneet lapsia yhtälailla. Lapset käsittääkseni pitävät kirkkaista väreistä. Lisäksi ajattelen, että tässä aiheessa oli liikaa symboliikkaa ja vertauskuvia, joita lasten on vaikea ymmärtää. Tämä palaute ja omat kokemukseni vahvistivat ajatustani siitä, että lasten kanssa toimiessa asiat on pidettävä hyvin konkreettisina ja selkeinä.

Viimeisellä kerralla päiväkodin johtaja oli poissa, ja paikalla oli sijainen. Pyysin palautteen suullisesti heti pikkukirkon jälkeen. Uusi työntekijä sanoi, että hän oli yllättynyt kuinka hyvin lapset keskittyivät, ja kuinka ihan muutama kuva riitti siihen, että lapset jaksoivat kuunnella paremmin. Hän sanoi, että koko tapahtuma oli todella miellyttävä. Hän kehui sitä, kun lapsilla oli pikkutehtäviä, viitaten leivän kanssa avustamiseen. Kerroin, että sitä en ollut suunnitellut. Työntekijä sanoi, että siinä tapauksessa minulla on valtavan hyvä tilannetaju, sillä se rauhoitti tämän yhden levottoman lapsen. Toinen työntekijä sanoi, että tykkäsi kuvista, ja pitää rauhallisesta tyylistäni ja tilannetajustani. Hänen mielestään saan hyvän kontaktin lapsiin ja osaan lukea heitä hienosti. Kolmas työntekijä sanoi, että oli erittäin tyytyväinen tähän ja edellisiin kertoihin, ja hänen tulee ikävä pikkukirkko-hetkiä kanssani. Sain myös kirjallisen palautteen, jossa työntekijät toivoivat, että ottaisin enemmän katsekontaktia lapsiin, enkä lukisi suoraan kirjasta, ja että olisin siunannut leivän ennen sen jakamista. Nämä olivat hyviä palautteita, joista kehityn tulevaisuuteen paljonkin. En nähnyt leivän siunaamista tarpeellisena, kun ei ollut kyse ehtoollisesta, mutta toisaalta ymmärrän hyvinkin työntekijöiden palautteen ja siunaaminen olisi voinut sopia tilanteeseen erittäin hyvin.

Kysyessäni lapsilta mielipidettä, vaikuttivat hekin siltä, että ovat pitäneet pikkukirkko-hetkistäni. Tiedostan, että kysymykseni oli johdatteleva, kun kysyin ”oliko kuvat kivoja”. Toisaalta ajattelen, että kun kyseessä on vielä pienet lapset, olisi heidän vaikea vastata täysin avoimiin kysymyksiin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tietotausta-osuuden esittely ja perusteleminen

Käsittelin varhaiskasvatusta laajasti tietotausta-osuudessa, sillä halusin kuvata opinnäytetyöni kohderyhmää ja toimintaympäristöä. Esittelin uutta varhaiskasvatustilaa, sillä se on muuttunut myös uskontokasvatuksen osalta. Kuvaan milloista on hyvä varhaiskasvatus kuvatakseni toimintaympäristöä, jossa opinnäytetyö on toteutettu. Lisäksi kuvaan lapsen vertaissuhteita sekä varhaiskasvatusta pedagogisena toimintaympäristönä. Niiden kautta tuon esiin vielä vahvemmin toimintaympäristön erityispiirteitä. Pedagogisuuden koin tärkeänä, sillä varhaiskasvatuksen opettajana pedagogisista taidoista on hyötyä. Perehdyn lapsen säätelytaitoihin ja kielenkehitykseen, sillä ne ovat suuressa roolissa lapsen elämässä varhaiskasvatusikäisenä. Lapsi tarvitsee aikuista kanssasäätelijää oppiakseen tunnistamaan ja hallitsemaan tunteitansa. Kanssasäätelyssäkin voi käyttää kuvia apuna, ja ajattelen, että pikkukirkot ovat osana säätelyn opettelua, sillä lapsi saattaa käydä monenlaisia tunteita pikkukirkon aikana läpi. Aikuinen myös tulkitsee ja havainnoi lapsia kaiken toiminnan, myös pikkukirkon aikana, ja lukee lasta, milloin hänen keskittymisensä alkaa loppua. Lapsen osallisuus on aina ajankohtainen aihe, enkä voinut sitä tässäkin opinnäytetyössä sivuuttaa.

Oppimisen teoriaosuudessa olen avannut konstruktivistista oppimisteoriaa, sillä siinä oppiminen perustuu siihen, että ihminen kerää elämänsä aikana tietoa ja oppii niistä. Pienellä lapsella tämä on entistä tärkeämpää, sillä aiempia kokemuksia on verrattaen vähän. Olen painottanut visuaalisuutta aistikanavista, sillä opinnäytetyössä käytettiin valokuvia. Yksi avainteorioista oli tarkkaavaisuuden suuntaaminen, sillä tässä opinnäytetyössä sain huomata, että kuvat toimivat nimenomaan tarkkaavaisuuden suuntaajina lapsille. Lisäksi kuvat toimivat muistina apuna lapsilla. Kuvien ja muistin välinen yhteys nousikin toiseksi johtavaksi tietotaustan osuudeksi, kun toteuttaessa pikkukirkko-hetkiä sain palautetta siitä, että kuvat olivat auttaneet erästä lasta muistamaan käsitellyn aiheen melko tarkasti jälkikäteen.

Puhun tietotausta-osuudessa paljon oppijoista ja opetuksesta, sillä niin niitä on esitetty teoksissa. Kuitenkin varhaiskasvatuksessa voidaan ajatella, että yhtälailla lapset ovat oppijoita ja opetusta tapahtuu joka hetki päivän aikana varhaiskasvatuksen opettajien ja lastenhoitajien toimesta.

Mielestäni tietotausta-osuuteni antoi laajan osaamisen suunnitteluun lähdettäessä. Ymmärsin todella missä toteutan toimintaa, kenelle sitä toteutan ja miksi juuri tällaista toimintaa.

6.2 Tavoitteiden toteutuminen

Tavoitteena tälle opinnäytetyölle oli nähdä, voiko Kuvilla elämään -virikemateriaalia käyttää varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa, ja mitä lisäarvoa se tuo katsomuskasvatukseen.

Tavoite toteutui selkeästi siinä, kun pidin pikkukirkko-hetket. Lopputuloksena voin sanoa, että kuvat antoivat pikkukirkko-hetkiin paljon myös varhaiskasvatusikäisille. Heillä suurimpana antina nousi tarkkaavaisuuden suuntaaminen ja siinä ohjaaminen. Kuvien avulla sai lasten huomion kiinnittymään haluttuun asiaan. Lisäksi selkeästi nousi esiin, että kuvat auttoivat lapsia muistamaan mistä asioista on puhuttu, sillä yksi lapsista oli pitänyt minun tuokioni kopion omalle ohjaajalleen. Olen melko varma, että ilman kuvia lapsi ei olisi joko innostunut pitämään pikkukirkkoa uudelleen, tai ei olisi muistanut sen sisältöä yhtä tarkasti.

Materiaali toi hyvän lisän varhaiskasvatuksen kristilliseen kasvatukseen. Aiheet, joita käsitellään ovat vaikeita, ja kuvien kautta käsiteltäviin aiheisiin sai konkreettisuutta. Huomasin tämän toteuttaessani pikkukirkko-hetkiä ja erityisesti kun kysyin lapsilta kertomuksiin tai kuviin liittyviä kysymyksiä tuokion jälkeen. Luulen, että ilman tätä materiaalia ja konkreettisia kysymyksiä, ei olisi tullut niin selkeästi näkyväksi se, että lapset eivät ymmärrä kertomuksia. Olen seurannut pikkukirkkoja erilaisissa päiväkodeissa ja tehnyt huomion, että lapsilta ei kysytä tarkentavia kysymyksiä eikä kysytä ovatko he ymmärtäneet mistä on puhuttu.

Tämän minun kehittäämäni menetelmän vahvuus onkin juuri siinä, että aiheeseen palataan ja käsitelystä aiheesta kysytään kysymyksiä, jolloin saadaan selville osaavatko lapset vastata kysymyksiin. Mikäli lapset eivät osaa vastata (kuten esimerkiksi pikkukirkko-hetkellä jolloin puhuin Jeesuksesta ja kysyin ketä lampaat kuvassa voisivat edustaa), voi tarkentaa kertomuksen opetusta ja konkretisoida vertauskuvia ymmärrettävimmiksi.

Oppimistavoitteeni täyttyivät siinä mielessä, että opin paljon siitä, minkälainen toimintaympäristö varhaiskasvatus on, ja minkälaisia kehityksen vaiheita lapset käyvät läpi eri osa-alueilla alle kouluikäisinä. Kasvoin myös ammatillisesti. Sain varmuutta lasten kanssa toimimiseen, ja esiintymiskokemusta, jotta en jatkossa kokisi esiintymistilanteita niin jännittävinä.

Tämä opinnäytetyö antoi minulle uutta paloa työhön ja uusia kehittämisajatuksia omaa ammatillisuuttani, sekä Kuvilla Elämään -materiaalia kohtaan.

6.3 Haasteet

Haasteita opinnäytetyön toteutumisessa oli muutamia. Ensin tarkoitus oli toteuttaa opinnäytetyö neljän tuokion kautta, mutta oma sairastumiseni johti siihen, että jouduimme supistamaan tuokiot kolmeen.

Toisena haasteena oli huomioida päiväkodin erityisherkkyyks hajusteiden suhteen. Jouduin ottamaan huomioon vaatteitteni oikeanlaisen pesun ja kuivauksen, sekä sen, että en voinut mennä päiväkotiin esimerkiksi työpaikalta, vaan minun oli mentävä suoraan kotoa ja mielellään suihkun kautta. Lisäksi en voinut ottaa mukaani esimerkiksi diaprojektorin, jolla olisin saanut kuvat heijastettua seinälle, vaan tulostin kuvat. Diaprojektorin käyttö oli kielletty siksi, että sen mukana ei tulisi mitään allergisia reaktioita aiheuttavia pölyjä tai aineita.

Nämä kuitenkin olivat verrattaen pieniä haasteita, ja käytännön järjestelyllä päästiin näiden haasteiden yli.

Haasteita sisällöllisesti oli myös jonkin verran. Aiheiden sisällöt olivat verrattaen haastavia pienten lasten kanssa läpi käytäviksi. Tämä oli kuitenkin mieluinen haaste, sillä olen aina ollut sitä mieltä, että jos kaikki sujuu liian helposti ja luontevasti, ei siitä opi mitään. Haasteet auttavat itseäni oppimaan ja kehittymään.

6.4 Kehittämisaatuksia

Seuraavaksi tätä opinnäytetyötä voisi kehittää vielä eteenpäin niin, että toisi materiaaliin vielä lisää materiaalia, jota voi käyttää varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Tarkoitan enemmän taustakuva-tyyppisiä kuvia, sekä lisää konkreettisia kuvia, joissa esiintyisi esimerkiksi eläimiä ja hahmoja. Lasten voisi olla helpompi tarttua johonkin konkreettiseen kuvassa, sillä vertauskuvat ja abstraktit asiat saattavat olla hieman liian vaikeita ymmärtää. Myös huomasin, että olisi hyvä, kun materiaalissa olisi kuvia, joissa esiintyy lapsia. Uskon, että lasten olisi helpompi samaistua sellaisiin kuviin, joissa on lapsia, ja mahdollisesti olisi helpompi tulkita sellaisia kuvia.

Lisäksi voisi kehittää kuvien rinnalle toiminnallisuutta pikkukirkko-hetkien aiheiden ympärille. Esimerkiksi näytelmiä, konstallaatioita, esityksiä, joihin myös lapset voisivat osallistua.

Kehittämisaatuksena on myös, että voisi osallistaa lapsia itse ottamaan kuvia pikkukirkko-hetkiä varten. Kuvat voisivat olla otettu heidän toimintaympäristönsään ja yhdessä lasten kanssa kuvattuja asioita. Niiden kuvien kautta voisi käsitellä lapsille tärkeitä ja ajankohtaisia asioita, kuten leikkimistä, kaverisuhteita, käytöstapoja.

Toteutin opinnäytetyön päiväkotiryhmässä, jossa oli hyvin pieniä lapsia. Kehittämisaatuksena tätä voisi kokeilla myös vanhempien varhaiskasvatusikäisten kanssa, esimerkiksi 5–6-vuotiaiden kanssa, joilla on kielellinen kehitys jo pidemmällä.

6.5 Työn eettiset näkökulmat

Tiedostan, että tämänkaltaisen opinnäytetyön toteuttaminen ei onnistuisi kunnallisessa päiväkodissa, vaan työn onnistumisen kannalta oli tärkeää, että se toteutetaan nimenomaan kristillisessä päiväkodissa. Jo pelkästään uusi varhaiskasvatuslaki, joka rajaa uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen mahdollisuuksia olisi rajannut työtä hyvin erilaiseksi. Lisäksi kunnallisella puolella yhteistyössä olisi joutunut toteuttamaan toiminnan neutraalisti ja uskonnottomasti. Pohdin itsekkin työn tarkoitusta eettisestä näkökulmasta ja erityisesti uuden lain näkökulmasta, että voinko harjoittaa uskonnollista ja tunnustuksellista toimintaa päiväkodissa. Ymmärsin kuitenkin, että laki antaa mahdollisuuden myös tunnustukselliselle opetukselle, joten pystyin jatkamaan työn tekemistä.

Lupa opinnäytetyön tekemiseen haettiin yhdistyksen hallitukselta. Ilman sitä lupaa, ei työtä olisi voitu toteuttaa. Vanhemmilta ei kysytty työn tekemiseen varsinaisesti lupaa, mutta heille kerrottiin, että tämänkaltaisen opinnäytetyö toteutetaan päiväkodissa. Lähtökohtaisesti vanhemmat ovat suostuneet lapsen kristilliseen kasvattamiseen, kun ovat valinneet varhaiskasvatuksen paikaksi kristillisen päiväkodin.

Ajattelen, että tämän opinnäytetyön ja toteutettujen pikkukirkko-hetkien kautta olen vahvistanut myös lasten omaa eettistä ajattelua. Olemme keskustelleet pääaiheiden lisäksi ystävydestä ja toisen ihmisen kunnioittamisesta. Toisaalta ajattelen, että lasten kanssa olisi ollut hyvä käsitellä myös muita katsomuksia ja kulttuureja, jotta heidän ymmärrys ja kunnioitus niitä kohtaan lisääntyisi. Se olisi ollut vaikea järjestää näin lyhyen prosessin aikana.

Pidän opinnäytetyötäni luotettavana ja eettisesti korrektina. Olen perehtynyt tietotaustoihin laajasti, ja toteuttanut toiminnan niiden pohjalta. Olen toteuttanut toiminnan sellaisessa ympäristössä, jossa kristillinen kasvatusta on hyväksyttävää, eli en ole lähtenyt julistamaan uskoa ja kristillisyyttä sellaisille, jotka eivät ole siihen varautuneet. Olen lisäksi suoraan ja rehellisesti kertonut tuloksistani, sekä onnistumisista, että epäonnistumisista, enkä ole jättänyt mitään olennaista kertomatta.

Selvitin ennen toiminnan aloittamista, etten tarvitse tutkimuslupia, eikä minun tarvitse miettiä tietosuoja-asioita, sillä en kerännyt mihinkään lasten enkä lasten vanhempien nimiä, enkä kuvia heistä. Ainoa lupa, jonka olen tarvinnut, olen pyytänyt yhdistyksen hallitukselta. Lisäksi olen pyytänyt luvan käyttää Kuvilla elämään –materiaalia tässä opinnäytetyössä myös kahdelta muulta materiaalin luomiseen osallistuneelta henkilöltä. Kuvissa esiintyviltä henkilöiltä on pyydetty lupa jo silloin, kun materiaali on luotu, eli vuonna 2014.

Olen kertonut työyhteistyötahollani siitä, mihin opinnäytetyöni julkistetaan, jotta he olisivat tietoisia missä sitä säilytetään ja kellä kaikilla on pääsy siihen. Lisäksi olen luettanut yhteistyötahoa koskevat luvut, jotta en aiheuttaisi päiväkodin leimaamista ainakaan huonolla tavalla.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi itsessään oli minulle melko tuttua jo entuudestaan, sillä olen edellisen opinnäytetyöni tehnyt vuonna 2014. Silloin prosessi itsessään tuli minulle jo tutuksi. Tässä prosessissa halusin panostaa siihen, että kerään kattavan tietotaustan ennen kuin alan toteuttamaan toiminnallista osiota. Lopulta huomasin, että tämä järjestys on nimenomaan se oikea tapa toimia. Tästä opin sen ammatillisesti, että todella on niin, että hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Voisin sanoa, että myös hyvin tutkittu ja perehdytty on puoliksi tehty.

Kun olin saanut kattavan tietotaustan, pystyin paljon itsevarmemmin ja ammatillisemmin lähteä toteuttamaan toiminnallista osiota. Tämän opin aion kantaa ammattilaisena elämässäni, että en lähde päättää pahkaa toteuttamaan, vaan oikeasti tutustun ja perehdyn asiaan ensin.

Sain kokemusta toiminnallisuuden vetämisestä ja itsevarmuutta ryhmän ohjaamiseen. En ole aiemmin työskennellyt näin pienten lasten kanssa, kun nyt työskentelin, joten tämä opinnäytetyö haastoi minut todella tarkastelemaan lapsen eri kehityksen vaiheita. Aiemmin olen työskennellyt päiväkodissa 5–6-vuotiaiden kanssa, joilla on hyvin eri kehityksen vaihe meneillään.

Sain tämän opinnäytetyön myötä myös vahvistusta ammatillisuuteeni, sekä itsevarmuutta. Koin, että olen oikealla alalla, minulle soveltuvalla alalla. Sain myös itsevarmuutta siihen, että osaan toimia lasten kanssa, minulla on siihen luontaisa taito.

Opin sen, että kohderyhmään ja toimintaympäristöön tutustuminen ja perehtyminen tuottavat toivottua tulosta. Olin todella tyytyväinen päätökseeni panostaa reilusti tietotaustaan, ennen kuin lähdän edes suunnittelemaan toteutuksia.

Prosessi eteni suunnitelmien mukaan, vaikka aluksi kiire aiheutti epäilyksiä opinnäytetyön valmistumisesta. Olin työskennellyt ennen opinnäytetyön tekoa

noin vuoden päiväkodissa. Olin sinä aikana tullut siihen tulokseen, että päiväkotimaailma ei ehkä kuitenkaan sovi minulle henkilökohtaisesti. Tämän opinnäytetyön tekeminen palautti jälleen uskoni siihen, että minusta tulisi hyvä varhaiskasvattaja, ja että minulla on paljon annettavaa pienten lasten kanssa.

Opinnäytetyöprosessi myös kehitti minun yhteistyötaitojani ja opin jälleen työskentelemään uudenlaisten ihmisten kanssa. Lisäksi ajattelen, että tämä prosessi laajensi verkostoani ja jatkossa minun on helpompi kehittää yhteistyötä kyseisen tahon kanssa. Minua jopa pyydettiin töihin päiväkotiin, jossa opinnäytetyön suoritin.

LÄHTEET

- Broman, A. & Hakkarainen, K. (2006). *Rippikoulu kaikille: Kärsivällisyyttä, selkeyttä, rakennetta*. Helsinki: LK-kirjat. Erilaisten oppijoiden liitto ry. Saatavilla 1.2.2014
http://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi/?page_id=869
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L., Fonsén, E. (2017). *Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heinimäki, J. & Saisio, E. (2009). *Suomen lasten Raamattu*. Helsinki: Otava.
- Helenius, A., Korhonen, R. (2017). *Leikin ensi askeleita*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hujala, E., Heikka, J., Halttunen, L. (2017). *Johtajuus varhaiskasvatuksessa*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hynynen, E. (2008). *Hankalia tapauksia vai valmiuksien puutetta? Rippikoulun opettajien valmiudet opettaa nuoria, joilla on käyttäytymishäiriö*. Teoksessa Tapani Innanen & Kati Niemelä (toim.) *Rippikoulun todellisuus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 107*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kalakoski, V. (2007). *Muistikirja*. Helsinki: Edita
- Kauppila, R. A. (2007). *Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen*. Jyväskylä: PS Kustannus
- Koivula, M., Siippanen, A. & Eerola-Pennanen, P. (2017). *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino.
- Kristillinen kasvatus. Taimitarha. Saatavilla 25.02.2019
<http://kristillinenkasvatus.fi/taimitarha/>
- Opetushallitus. Tiedotteet. Saatavilla 25.2.2019.
https://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/varhaiskasvatukseen_ohjeet_uskonnollisten_tilaisuuksien_jarjestamisesta

- Packard, N., Race, P. & Oittila, L. (2003). *Käytännön vinkkejä opetustyöhön*. Järvenpää: Yrityssanoma.
- Papunet. Puhetta korvaava kommunikointi eli AAC. Saatavilla 7.3.2019
<http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>.
- Pruuki, L. (2008). *Ilo opettaa: Tietoa taitoa ja työkaluja*. Helsinki: Edita.
- Pääjoki, T. (2017). *Lasten tieteellinen toimijuus*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pönkkö, A., Sääkslahti, A. (2017). *Liikkuva lapsi*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rauste-von Wright, M., von Wright, J., Wright, J. v., Soini, T., Wright, M. R. v., Von Wright, M. R. & Von Wright, J. (2003). *Oppiminen ja koulutus* (9. uud. p.). Helsinki: WSOY.
- Ruokonen, I. (2017). *Lapsen musiikillinen maailma*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J. (2015). *Stressin säätely*. PS-kustannus.
- Sakasti. Kumppanuuden korit ja Vasu2017. Saatavilla 18.4.2019
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3B945A>
- Turja, L. (2017). *Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa*. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Uskonnonvapaus. Uutiset 2018. Saatavilla 25.02.2019
<https://uskonnonvapaus.fi/2018/uskonto-oph.html>
- Vuorinen, I. (2005). *Tuhat tapaa opettaa: menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille*. Tampere: Resurssi.
- Zane Education 2001-2014. What Is Visual Learning? Saatavilla 17.9.2014
<http://www.zaneeducation.com/visual-learning/visual-learning.php>

LIITE 1. Pikkukirkkojen aiheet ja aikataulut

Pikkukirkkojen aiheet ja aikataulut

<i>14.03.2019</i>	<i>Rukous</i>
<i>21.03.2019</i>	<i>Jeesus – hyvä paimen</i>
<i>28.03.2019</i>	<i>Elämän leipä</i>

Aikataulut:

9.00 Aamupiiri ryhmällä (minä valmistelen pikkukirkko-hetkeä)

n. 9.15 Pikkukirkko alkaa (puolet lapsista)

n.9.45 Toinen pikkukirkko alkaa (toiset puolet lapsista)

10.15 Palaute lapsilta ja työntekijöiltä.

LIITE 2. Pikkukirkkojen runko

Pikkukirkon runko

Kynttilä + Kellot.....Lapsi A ja Lapsi B

->Lapset tähän valitaan etukäteen

Alkulaulu.....Ryhmälle tuttu alkulaulu

Aihe

Rukous.....Ei ole tiettyä rukousta, vaan

vapaa- valintainen tai itse keksitty rukous käy.

Tarrat .....Lapsille jaetaan aina tarrat kun

ovat osallistuneet pikkukirkkoon. Näitä he ovat keränneet jo koko toimintakauden ajan

Loppulaulu.....Ryhmälle tuttu loppulaulu

Kynttilä + Kellot.....Lapsi A ja Lapsi B

LIITE 3. Rukous

14.3.2019 Pikkukirkko

Alkuun esittäydyn.

Alkulaulu, kynttilän sytytys ja kellojen soitto.

Aihe: Rukous

Mitä rukous on? Lapset saavat vastata jos osaavat. (Näytä kuva rististä) Rukous on keskustelua Jumalan, Taivaan isän kanssa. Taivaan isältä voi pyytää jotain, esimerkiksi siunausta itselle tai kavereille, häntä voi kiittää jostain, esimerkiksi perheestä ja ystävistä ja kivasta päivästä.

Osaatteko te rukoilla? Lapset saavat vastata. Näytän teille miten kädet laitetaan ristiin kun rukoillaan. Kun rukoillaan, ei tarvitse sanoa loruja tai hienoja juttuja, vaan voi ihan vaan sanoa mitä haluaa. Minä rukoilen aina aamulla ja illalla, ja joskus myös päivällä jos minusta tuntuu siltä. Joskus rukoilen kun minua pelottaa, joskus rukoilen kun olen tosi iloinen.

Joskus voi rukoilla yksin (Näytä kuva), ja joskus voi rukoilla kaverin kanssa (näytä kuva).

Joskus voi rukoilla ääneen ja joskus ihan hiljaa. Voidaan nyt rukoilla yhdessä. Kiitos Jeesus tästä päivästä, ja kiitos siitä, kun saamme aina kun haluamme niin jutella sinun kanssasi rukouksen kautta. Siunaa tämä päivä ja loppuviikko. Siunaa meitä kaikkia ja meidän perheitä. Aamen.

Lauletaan "Rukous on silta" laulu, ja lapset voivat leikkiä laululeikkiä mukana.

Tarrojen jako

Loppulaulu, kynttilät ja kellot

LIITE 4. Jeesus

21.03.2019 Pikkukirkko

Alkulaulu, kynttilöiden sytytys ja kellonsoitto

Aihe: Jeesus, hyvä paimen

Otetaan alttarille Jeesus-hahmo ja muutama lammas.

Kysytään lapsilta ketä ja mitä nämä alttarilla olevat esineet ovat. Näytetään kuvat, kysytään ketä niissä kuvissa voisi olla. Miksi henkilöt näyttävät ehkä vähän hassulta (pukeutunu hassusti). Koska tämä on kertomus Jeesuksesta, ja Jeesus eli kauan kauan sitten ja silloin pukeuduttiin näin. Jeesus asui lämpimässä maassa ja siellä ei tarvinnut pukea toppahaalareita eikä pipoja ja hanskoja.

Jeesus oli kiva ja kiltti ja Jeesus opetti kaikkia maailman ihmisiä. Jeesus kertoi Jumalasta, Taivaan isästä, ja kertoi kuinka Jumala rakastaa kaikkia maailman ihmisiä ja lapsia. Nyt luen kertomuksen Jeesuksesta ja lampaista, niin kuin tässä kuvassakin on.

Luetaan Suomen lasten Raamatusta (s. 226) tarina ”Eksynyt lammas ja hyvä paimen”. Samalla näytetään kahta kuvaa lapsille.

Kysytään materiaalin valmiit kysymykset: Ketä lampaat voisivat kuvastaa? Mitä lampaille tapahtuu ilman paimenta?

Lapset saavat vastata kysymyksiin ja voidaan niiden pohjalta keskustella. Lopuksi kerron, että tässä kertomuksessa lampaat ovat vähän niin kuin me ihmiset ja lapset. Jeesus on paimen, ja ilman paimenta me saatettaisiin karkailla ja eksyä. Siksi me tarvitaan Jeesusta, joka opettaa meille miten pitää elää. Jeesusta ei voi nähdä, mutta Jeesuksesta voi oppia kun kuuntelee pikkukirkko-hetkillä tarkasti mitä kerrotaan.

Lauletaan vielä Jumalan kämmenellä. Lapset voivat leikkiä laululeikkiä mukana.

Rukous. Herra kiitos tästä päivästä. Kiitos ystäväistä ja perheestä. Kiitos kun pidät meistä joka ikisestä hyvästä huolta ja rakastat meitä jokaista todella paljon. Aamen.

Jaetaan tarrat

Loppulaulu, kynttilän sammutus ja kellojen soitto

LIITE 5. Elämän leipä

28.3.2019 Pikkukirkko

Alkulaulu, kynttilät ja kellot

Aihe: Elämän leipä

Luetaan kertomus Suomen lasten Raamatusta ”Pienen pojan eväät” (s. 217–219). Alussa on kertomuksessa puhutaan veneestä, joka lähestyy laituria, näytetään kuvaa veneestä. Kun puhutaan siitä, että paikalla oli paljon ihmisiä, niin näytetään kuva lapsista. Kun kertomuksessa pikku poika antaa eväänsä, näytetään kuva viidestä leivästä ja kahdesta kalasta. Kun kertomuksessa puhutaan, että Jeesus kiipesi vuorelle ja halusi olla yksin, näytetään kuva jossa mies lukee Raamattua. Kun kertomuksessa puhutaan myrskystä ja vedestä, näytetään taas kuvaa, jossa on vene ja ravistetaan kuvaa kuin se olisi myrskyssä.

Jaetaan lapsille leipää. Ja samalla kerron, että Jumalan rakkaus on kuin tämä leipä. Siitä voidaan jakaa ihan kaikille, eikä se silti lopu.

Rukous. Kiitos Jeesus tästä päivästä. Kiitos perheestä ja ystävistä. Kiitos kun meillä on täällä asiat hyvin, eikä meillä ole nälkä, vaan saamme ruokaa silloin kun meillä on nälkä. Siunaa meitä jokaista ja siunaa meidän loppu viikko. Aamen.

Tarrojen jako

Loppulaulu, kynttilän sammutus ja kellojen soitto

LIITE 6. Saatu palaute

PIKKU-KIRKOT TAIMITARHALLA

Palautetta Matildalle:

1. kerta: RUKOUS JA USKO 14.3.

- kohtaat ja otat huomioon lapset yksilöllisesti ja hienosti
- lapset saivat kuvista yllättävän hienosti irti eri asioita
- opetus oli vaikuttavaa, jaksettiin keskittyä tavallista pidempään ja kuvat innostivat kuuntelemaan
- vaikuttavuudesta kertoo myös se, että yksi 2-vuotias piti hoitajalle uuden pikku-kirkkohetken, näytti kuvia ja selitti asiaa vakuuttavasti, samoin kuin se, että 4-vuotias lauloi kotona Rukous on silta-laulun kertoa ja muisti sen illalla
- olet ihanan rauhallinen, lempeä ja ystävällinen lapsille
- teit hyviä kysymyksiä kuvista ja sait lapset ajattelemaan oikeita asioita
- henkilökunta oli oikein tyytyväinen tähän pikku-kirkkoon, KIITOS!

2. kerta: HYVÄ PAIMEN 21.3.

- lapset olivat tällä kertaa levottomampia (jo tilaan tullessaan) eivätkä jaksaneet kuunnella ja keskittyä niin hyvin
- yhdelle aikuiselle tuli tunne, että selittämistä saattoi olla liikaa siihen nähden, mikä ikä- ja keskittymistilanne siinä vallitsi
- kuvia olisi voinut olla ehkä enemmän, sanoi joku aikuisista
- yksi sanoi, että lapset on niin pieniä, etteivät jaksaa pitkiä puheita
- hienosti otit laulun siihen kohtaan, kun levottomuus alkoi yltäjä ja sait lapset taas mukaan
- ihan hyvä kerta haasteista huolimatta
- kuvat eivät tällä kertaa puhutelleet ehkä niin paljon kuin ekalla kerralla
- ihailemme kärsivällisyyttäsi ja rauhallisuuttasi silloinkin kun ympärillä on levottomuutta!

3. kerta: ELÄMÄN LEIPÄ 28.3.

- sinulla on hyvä tilannetaju
- reagoit hienosti kun otit levottoman lapsen apulaiseksi
- tällä kertaa toivottiin, että olisit ottanut enemmän katsekontaktia lapsiin ja kertomuksen kirjasta lukemisen sijasta vaikka kertonut sen omin sanoin jotta olisit voinut katsoa lapsia enemmän
- kuvat olivat hyviä, mutta joku toivoi niihin lisää värejä tuomaan kiinnostavuutta näin pienille
- hyvä ja rauhallinen kerta, lapset jaksoi keskittyä
- siitä tuli palautetta kaikilta, ettet siunannut leipää ja heräsi kysymys, miksi et? (se varmaan korostuu meillä, kun aina ruoka siunataan yhdessä)
- laulu oli taas hyvä, lapset tulivat mukaan ja tykkäsivät laulusta

Kiitos, Matilda!

Hienoa, kun tulit ja onnea valmistumiseen!

Pidetään yhteyttä ja tervetuloa käymään!

T. Salla